

AZ IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM
BÜNTETÉSVÉGREHAJTÁS ORSZÁGOS PARANCSNOKSÁGA

MÓDSZERTANI FÜZETEK

2.

1982 december

AZ IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM
BÜNTETÉSVÉGREHAJTÁS ORSZÁGOS PARANCSNOKSÁGA

*Az elítéltek nevelésének helyzete,
a továbbképzés feltételei*

Belső használatra

MÓDSZERTANI FÜZETEK

2.

1982 december

Szerkeszti:
a szerkesztő bizottság

Elnök: Nagy Tibor bv. vezérőrnagy

Tagjai: dr. Illovszky Vladimír bv. ezredes, Kudor Zoltánné bv. százados,
dr. Márton János bv. ezredes, Palotás Miklós bv. ezredes, Tusják János bv. ezredes,
Vincze Tamás bv. alezredes

Szerkesztő: Udvari Gábor bv. főhadnagy

Kézirat gyanánt

Az elítéltek nevelésének helyzete, a továbblépés lehetőségei

Az olvasó számára közzismert, hogy az 1979 óta hatályos büntető és büntetésvégrehajtási jogszabályok hosszú időszakra szóló, átfogó, a munka tartalmát érdemben meghatározó irányt szabnak tevékenységünknek. Időszerűvé vált tehát, hogy erre a stabil, időtálló jogszabályi alpra támaszkodva fogalmazzuk meg a büntetésvégrehajtási nevelés fejlődésének, fejlesztésének fő irányát, a továbblépés lehetőségeit. E feladat megoldására a múlt év óta programszerű, a szakemberek széles körének tapasztalatait hasznosító munka folyik.

Ennek eredményeként várhatóan az év elején a minisztérium vezetése elé terjeszthetjük a büntetésvégrehajtási nevelés fejlesztési koncepciójára vonatkozó dokumentumot. Erről lapunk, a „Módszertani füzetek” következő számaiban nyilvánvalóan részletesen is szólnunk kell.

A koncepció kialakításának előfeltétele, hogy részletesen elemezzük a nevelőmunka helyzetét, feltételrendszerét, tekintsük át a fejlődés eddigi útját, összegezzük mindazt a tapasztalatot, amely a fejlesztési elképzelések kiinduló alapjaként szolgálhat.

Most az elvégzett elemzésekre támaszkodva ezekről a kiinduló alapokról foglaljuk össze a véleményünket s jelzésszerűen utalunk a fejlesztés lehetőségeire, fő irányaira.

Hazai büntetésvégrehajtásunk történetének vázlatos áttekintése arra utal, hogy a büntetésvégrehajtás, s azon belül a nevelési funkció felfogása és gyakorlata általában tükrözte az ország társadalmi-gazdasági fejlődésének adott színvonalát, ideológiáját.

A magyar büntetésvégrehajtás kialakulása és fejlődése későn indult meg. A XIX. század végére épült ki a szervezet- és intézményrendszer alapja. A megkésített fejlődés azzal az előnnyel járt, hogy a korabeli legmodernebb elképzeléseket figyelembe vehették. A századfordulón a magyar büntetésvégrehajtás korszerűnek számított. A két világháború között a burzsoá büntetésvégrehajtási koncepció megmerevedett, a javítás gondolata egyre inkább háttérbe szorult.

Az elítéltek nevelésére minimális törekvés volt. Rabkönyvtár csak egy-két intézetben működött. Az erkölcsi nevelést az istentiszteletek és a fogházi lelkészek „biztosították”. A szigorúbb fokozatokban ismeretlen volt a sport- vagy a kulturális rendezvény. Szigorúan bántak a levélírás, a látogató-fogadás jogával, valamint a kérelmi és a panaszjoggal. A fegyelmet bilincsel, kurtavassal, kényszerzubbonyal, leláncolással is fenn lehetett tartani.

A felszabadulás után az öröklött feltételekkel kezdte meg tevékenységét a büntetésvégrehajtás, amelyre fontos szerep hárult a népi hatalom ellenségeinek elszigetelése, a közrend és közbiztonság megteremtése során. Bár átfogó újraszabályozásra egyelőre nem kerülhetett sor, a népi demokrácia jogelvéivel összhangban több intézkedés történt a korszerűsítésre.

1955-ben jelent meg a Büntetésvégrehajtási Szabályzat. Ez az őrzés és a munkáltatás mellett a letartóztatottak nevelését is feladatként szabályozta. Jelentős vonása, hogy előírásai szerint a bánásmódban érvényesülnie kellett a szocialista humanizmusnak.

Ezt a pozitív irányú – bár ellentmondásos folyamatot – szakította meg az 1956-os ellenforradalom. 1958-ban – a szocialista építés újabb fellendülésével – kezdődött meg a büntetésvégrehajtásnál az intenzívebb fejlesztőmunka.

A 8/1959. sz. BM utasítás egyértelműbbé tette a bv. feladatát, amikor kimondta, hogy az elítélteket őrizni és nevelni kell. Minden egyéb funkciót e két fő feladatnak kell alárendelni.

1959-ben jöttek létre a nevelőmunka szervezeti, személyi feltételei. A megelőző évekhez képest mindezzel jelentősen javult a büntetésvégrehajtás tartalmi munkája. Mégis a büntetésvégrehajtás az 1960-as évek közepén jelentősen elmaradt társadalmunk gyorsan fejlődő gazdasági-politikai viszonyai, konszolidált helyzete mögött. A párt központi szervei felismerték ezt. A Politikai Bizottság 1965. november 9-én széleskörűen elemezte a büntetésvégrehajtási tevékenységet és határozatokat hozott a továbbblépésre.

A büntetésvégrehajtás alapfunkcióját a bűnmegelőzésben, az elítéltek átnevelésében jelölte meg, és megállapította, hogy ennek hatékonysága alacsony szintű. Kidolgozatlanok voltak az átnevelés elvei és módszerei, nem volt kielégítő a nevelői állomány létszáma és felkészültsége, kulturálatlanok voltak a börtönviszonyok. Nem volt megfelelő differenciálás, nem volt szilárd a végrehajtás elvi alapja.

A Politikai Bizottság határozata nyomán fellendült az elméleti tevékenység, tanulmányok jelentek meg a fejlesztés irányairól, megkezdődött a büntetésvégrehajtás rendszerének felülvizsgálata. Ennek nyomán megszületett az 1966. évi 21. sz. tvr., az új büntetésvégrehajtási kódex, amely hosszú időre irányt szabott a munkának.

Minden nehézség ellenére komoly fejlődés vette kezdetét a tvr. életbelépését követően. Fokozatosan kibővült a nevelői apparátus, a 70-es évek elején a Szegei Tanárképző Főiskolán és a Rendőrtiszti Főiskolán megindult a büntetésvégrehajtási tisztképzés.

Kidolgoztuk az elítéltek nevelésének alapelveit, módszertani útmutatókat bocsátottunk ki. 1971-től pszichológusok segítik az elítéltek megismerését, nevelését.

Az 1966. évi 21. sz. tvr., az ennek végrehajtására kiadott rendelkezések, az 1970-es években tapasztalt – ellentmondásokkal is nehezített – tartalmi, elméleti és módszertani fejlődés egy újabb, a magasabb társadalmi igényeket kielégítő büntetési és büntetésvégrehajtási rendszer kidolgozásához teremtette meg az alapokat.

Az 1979-ben hatályba lépett Btk. és az ehhez kapcsolódó büntetésvégrehajtási jogszabályok adják jelenlegi tevékenységünk alapját, törvényes keretét, s megteremtették a büntetésvégrehajtási nevelés továbbfejlesztésének újabb lehetőségét.

Az új büntetésvégrehajtási keretszabály, az 1979. évi 11. sz. tvr., egységesen tartalmazza a büntetések és intézkedések végrehajtásának rendjét. Szem előtt tartva, hogy a szabadságvesztés lényege a büntetés, amely mellett – annak időtartama során – mód nyílik a nevelésre, sort kellett keríteni számos kérdés tisztázására. Egyértelmű volt, hogy a nevelést a továbbiakban már nem lehet úgy felfogni, mint egyetlen – korlátozott létszámú – szakszolgálat tevékenységét, hanem az egész intézet hatásrendszerét kell ellenőrizni, nevelő jellegűvé tenni. Változtatni kell a hagyományos módszereken, nagyobb teret kell adni az öntevékenységnek, a szabad időnek, a viselkedési szabályokat a társadalomban szokásos normákhoz kell közelíteni. Mindezt differenciáltan kell végezni, a biztonság megtartása mellett.

A nevelés számára adott alapkategorizálást jelentő jogi kritériumok mellett (amelyek lényegében a bv. fokozat és az ítéleti idő meghatározásában összegeződnek) előre kell lépni a személyiségalapú csoportosításban.

A büntetésvégrehajtás feltételei a nevelési feladatok tükrében

A büntetésvégrehajtás alapvető feladata a szabadságvesztés büntetés és a szabadságelvonással járó intézkedések végrehajtása, ezen belül az elítéltek hatékony felkészítése a sikeres társadalmi visszailleszkedésre.

Az alapfeladat teljesítéséhez több fontos feltételre van szükség:

- *Megfelelő elhelyezést és életkörülményeket kell kialakítani az elítéltek részére.*
- *Biztosítani kell az intézetek rendjét, a fogva tartottak őrzését.*
- *A személyi állományt megfelelő létszámban és elosztásban, feladataikra kiképezve kell biztosítani.*
- *Olyan nevelési rendszert kell kidolgozni, amellyel elméletileg sikerülhet a pozitív személyiségformálás és ehhez korszerű módszereket kell találni; gondoskodni kell a hatékony utógondozásról.*

A fogva tartottak elhelyezése

A fogva tartottakat, beutaltakat 29 bv. intézetben tudjuk elhelyezni, melyek közül 26 a századfordulóban épült, az akkori kor uralkodó elméletének megfelelően az elszigetelést, a külvilágtól és az egymástól való elkülönítést tartva szem előtt.

A régi épületek nem nyújtanak megfelelő feltételeket a korszerű neveléshez. Az építési adottságok alig teszik lehetővé a gazdaságos átalakítást, sok helyen nincs tér a bővítésre. Gondot okoz a zárkák szűk mérete, a megfelelő mozgástér hiánya, a közösségi foglalkozásokhoz szükséges helyiségek kevés száma.

Főleg a mezőgazdasági jellegű intézetekben volt szükség és lehetőség nagyarányú rekonstrukcióra, így több – enyhébb bv. fokozatnak helyet adó – intézetben új épületek, korszerű szállások és kiegészítő létesítmények épültek vagy épülőben vannak. Ezekben a modell a 10 személyes zárka, tág térrel, hideg-meleg folyóvízzel, áttekinthető zárkaelrendezéssel, megfelelő számú és méretű közösségi helyiségekkel, sportpályákkal.

Ha csak a jogerősen elítélteket vesszük figyelembe – akikre lényegében a nevelés irányul –, ilyen körülmények között helyezzük el mintegy 20–25%-ukat. Ez jelenti a haladás irányát.

Sajnos, az utóbbi években a megemelkedő elítélt-létszám zsúfoltságot okozott sok intézetben, így az eleve gyenge feltételek még szembetűnőbbekké váltak.

A fogva tartottak őrzése, felügyelete

A büntetésvégrehajtási nevelés alapvető feltétele, hogy a nevelés alanya, – az elítélt – rendelkezésre álljon, ne vonja ki magát a büntetésvégrehajtás alól, az intézetek biztonságos helyszínét jelentsék a személyiségformálásnak, a végrehajtáshoz szükséges rend és fegyelem legyen az intézetekben. Ezt a feltételt az intézetek és az elítéltek őrzése, felügyelete érdekében kifejtett tevékenység biztosítja. A hagyományos őrzési funkció jelentősen átalakult.

A differenciált őrzés jelentős vívmánya büntetésvégrehajtásunknak. Bevezetésére 1972-ben került sor, jórészt a gyenge színvonalú, technikai eszközöket alig alkalmazó külső őrzés biztonságosabbá tétele, ugyanakkor az őrállománynak a nevelési feladatok ellátására való fokozottabb bevonása érdekében.

A differenciált őrzés azt veszi figyelembe, hogy milyen elítéltnépességet kell megőriznie, és ennek alapján határozza meg az őrzés jellegét, szigorát, módszereit. Helyes irányvonalat jelent az, hogy a rendkívüli eseményeket nem letörni, megszüntetni kell csak, hanem elsősorban meg kell előzni, kifejlődésük gyökereit kell megszüntetni. Ez intézeteink többségében a humánus bánásmód, az elítéltek megismerése, a jogosultságuk biztosítása stb. következtében megvalósul. Ezt célozza a differenciált őrzés is, amelynek során a belső őrzés válik arányaiiban az őrszolgálati tevékenység fő színterévé, beilleszkedve az intézet nevelési hatásrendszerébe.

A konkrét nevelési feladatok ellátásának feltételei

A büntetésvégrehajtási nevelést eredményező összhatáson belül sajátos szerepe van a különböző nevelési eljárásoknak, a csoportos és az egyéni foglalkozásoknak, a közművelődési tevékenységnek és a sportnak a speciális kezeléseknek, a társadalmilag hasznos tevékenységre és munkavégzésre nevelésnek, a szabadulás utáni időszakra való felkészítésnek, a nevelés személyi feltételeinek.

A nevelés személyi feltételei

Ha a büntetésvégrehajtási személyzet és a fogva tartottak arányát összességében nézzük, hazánkban minden büntetésvégrehajtási testületi tagra 6 fogva tartott jut. A sokfajta feladat miatt azonban velük személyiségközelbe lényegében csak a nevelők, a felügyelők és a munkáltató örök (munkavezetők) kerülnek, és így az arány már sokkal rosszabb. Az a mintegy 200 nevelő, aki közvetlenül az elítéltekkel foglalkozik, csak a legszükségesebb igényt képes kielégíteni. Egyes kiemelten fontos nevelési területek kivételével (pl. fiatalkorúak, gyógyító-nevelő csoportok) a nevelőkhöz átlagban még ma is legalább 80–100 elítélt tartozik. Ennek fontos következményei vannak az alkalmazott módszerekre.

Örvendetes, hogy a nevelői apparátus tagjai ma már szinte teljeskörűen főiskolai végzettséggel rendelkeznek. Ez ugyanakkor további szakmai ismeretekre, módszerekre kiképzésüket is feladattá teszi.

A pszichológusok az intézetek között szétszórva, gyakran egyedül dolgoznak, zömmel személyiségvizsgálatokra és kisebb mértékben spontán krízisintervenciókra korlátozódik feladatuk. Ritkán vonják be őket szervezetfejlesztési, ergonómiai, pedagógiai kérdések megoldásába, az intézetek szociálpszichológiai vonásainak feltárásába.

Mindebből az a következtetés adódik, hogy a nevelési apparátus személyi feltételeinél nem elégséges a még jelenleg is kedvezőtlen létszámviszonyokat mechanikusan megemelni. Az egész intézet belső életét kell olyanná formálni, ahol a magasan képzett szakemberek (nevelők, pszichológusok, orvosok, mérnökök stb.) és a középkaderek (felügyelők, munkáltatók stb.) kiegészítik egymás munkáját egy átgondolt és egységesen szervezett rendszerben.

Az előzőekben bemutatott létszámviszonyok kényszerűen az elítéltek nagyobb csoportjainak foglalkozását teszik szükségessé intézeteinkben.

A nevelés legjobb feltételeit, egyúttal legszebb eredményeit a közművelődés terén találjuk. Tizenhat büntetésvégrehajtási intézetben folyik szervezett iskolai oktatás (általános iskola, középiskola), több intézetben megfelelő körülmények között.

Kedvező az a fejlődési folyamat, amely a tömegkommunikációs eszközök felhasználásában bekövetkezett. A tv, rádió, filmvetítés, sajtótermékek mind olyan eszközök, amelyek ma már kiterjedt mértékben az elítéltek rendelkezésére állnak. Ezzel a társadalomtól való túlzott elszigetelés oldódott, az elítéltek értesülnek a társadalom aktuális eseményeiről, azokra a szabaduláskor kellően felkészülhetnek.

Nem elég hatékony az egyéni nevelés. A jogszabályok lehetőséget adnak a szakszerű nevelési folyamatra (megismerési időszak, nevelési terv készítése, időszakos értékelések, a kinti szociális körülmények előkészítése), azonban ez gyakran sablonos.

A sajátos, új nevelési feladatok megoldásának feltételeiről

A gyógyító-nevelő csoportoknál nehézségeket okoz a szükséges szakemberek (pszichiáterek, pszichológusok, gyógypedagógusok) megtalálása, az elkülönített elhelyezés biztosítása, a terápiás és más foglalkoztató helyiségek kialakítása, a külön napirend és bánásmód beillesz-

kedése a megszokott intézeti miliőbe, mégis ezek már az előrelépés gondjai. A 9 intézetben működő gyógyító-nevelő csoportok – jól vagy kevésbé sikeresen – megvalósítják a nevelőmunka új szervezeti modelljét, a „csoport-munkát” (team-munkát).

Ismertek azok a személyiségromlásra utaló tünetek, melyek a hosszú szabadságvesztésre ítéltknél jelentkeznek és veszélyeztetik a sikeres társadalmi visszailleszkedést.

Ennek korrekciója és a szabadulásra való intenzív felkészítés érdekében jöttek létre az átmeneti csoportok. A jelenlegi elhelyezési, foglalkoztatási feltételek – a körülményekhez (pl. a szegedi intézet zsúfoltságához) képest – kielégítőek. Az elítéltek jelentős részét külső, polgári vállalatokhoz viszik ki dolgozni, ahol együtt tevékenykednek a szabad munkavállalókkal.

Új módon rendezték a jogszabályok a szigorított őrizet végrehajtását, melyhez módszertani útmutató is készült. Gondot okoz, hogy a szigorított őrizetes előzőleg – mint a társadalomra fokozott veszélyt jelentő, visszaeső bűnöző – szigorú (általában fegyház) fokozatban töltötte le a szabadságvesztését, majd egyik napról a másikra átkerül egy – a fegyház fokozatnak megfelelő rezsimbe – és minderre ugyanabban az intézetben kerül sor. Ez a személyi állományt különösen nehéz feladat elé állítja.

A gyógyító-nevelő csoport, az átmeneti csoport, valamint a szigorított őrizet módosult tartalma új elemeket hozott a büntetésvégrehajtásba, hozzájárult a differenciáltabb szemlélet kibontakozásához.

Az elítéltek foglalkoztatásának, munkára nevelésének feltételeiről

Az elítélteket a büntetésvégrehajtás társadalmilag hasznos munkával foglalkoztatja. A munkaképes elítélteket tekintve teljes körű a foglalkoztatás, ami jelentős eredmény. A foglalkoztatás jellege alkalmas a gyorsan cserélődő, alacsony szakképzettségű munkaerő kihasználására. A foglalkoztatottak zöme segédmunkás vagy betanított munkás.

A szervezett munka jelentős nevelőerő akkor, ha az elítélt személyes képességeit is figyelembe véve kerül sor a konkrét munkakörbe helyezésre, ha az elítélt választhat több lehetőség között, ha a követelménytámasztás fokozatos, ha a normák elérése mellett a szakmai képzés is megvalósul.

Az elítéltek utógondozása, mint a szabadságvesztés alatt megkezdett nevelési folyamat kibontakozásának feltétele

Fő feladata a bűnisméltés megakadályozása, amit a szabadult ellenőrzése, irányítása és segítése révén kell elérni.

A büntetésvégrehajtás során végzett nevelőmunka eredményességéről csak akkor beszélhetünk, ha a szabadult elítélt képes visszailleszkedni a társadalomba, ott hasznos tevékenységet tud kifejteni. Az ehhez szükséges változásokat a büntetésvégrehajtási nevelés legfeljebb megindíthatja, de a kibontakozásra a szabad élet feltételei adnak igazi lehetőséget. Ezért a bv. intézeti nevelési folyamat pedagógiai értelemben vett töretlen folytatását kellene hogy jelentse, a szakszerű utógondozás.

A büntetésvégrehajtási nevelés fejlesztésének feltételrendszeréhez tartoznak azok az elméleti és módszertani tapasztalatok, amelyek az eddig végzett tevékenység elemzése alapján megfogalmazhatók. A következőkben a büntetésvégrehajtási nevelés alapvető elméleti és módszertani kérdéseiben kimunkált álláspontot tekintjük át.

A büntetésvégrehajtási nevelést a pedagógia alkalmazott ágának, pontosabban a kriminálpedagógia sajátos, relatíve önálló részének tartjuk.

Azt a kriminálpedagógiai tevékenységet, amely a szabadságvesztést töltő elítéltek nevelésére, társadalmi beilleszkedésének elősegítésére összpontosul, büntetésvégrehajtási pedagógiának nevezzük.

A büntetésvégrehajtási pedagógia az elítéltekre irányuló céltudatos, tervszerű, fejlesztő és korrigáló hatások olyan összehangolt rendszere, amellyel jogszabályi keretek és zárt intézeti viszonyok között, az elítéltek személyiségének megfelelően, differenciáltan, a különböző tevékenységi formákon keresztül segíti a társadalmi beilleszkedés és alkalmazkodás képességének és készségének kialakulását.

A szabadságvesztés végrehajtása során alkalmazott nevelés a szocialista pedagógia elveinek megfelelően személyiségformáló hatású, s mint ilyen, része – alkalmazott területe – a szocialista nevelés tudományának; egy sor vonatkozásban természetesen eltér az általános neveléstől. Arra irányul, hogy átrendezze az elítélt perspektíva-rendszerét, ellensúlyozza a korábbi környezet károsító hatásait, megszüntesse a neveltetés hiányosságait és helytelen irányba befolyásoló hatásait, röviden: kialakítsa a társadalmi beilleszkedés szándékát. Arra törekszik, hogy a szabadságvesztésüket töltő elítélteknek perspektívát mutasson, segítsen abban, hogy életük értelmet, tartalmat kapjon.

A nevelés folyamata a nevelt életének, tevékenységének, pedagógiailag céltudatos megszervezése, irányítása az adott intézet keretei között. Az intézetekben folyó nevelésen belül is megkülönböztethetünk egymástól elkülönülő szakaszokat. Ezek a következők:

- *Az elítélt megismerése;*
- *a nevelés konkrét programjának kialakítása;*
- *a nevelési tevékenység megszervezése;*
- *a nevelési folyamat értékelése;*
- *a szabadulásra felkészítés, a pártfogó felügyelet, illetve az utógondozás előkészítése.*

A szocialista büntetésvégrehajtás alapvető feladata a nevelés. Mivel azonban a szabadságvesztést jelent, végrehajtásának fontos specifikuma, tartalmi eleme a joghátrány alkalmazása.

A büntetésvégrehajtási intézeti nevelés programja a társadalmi neveléshez viszonyítva olyan minimális program, amely alkalmassá tehet ugyan a társadalmi beilleszkedésre, a szocialista együttélésre, de nem garantálhatja a későbbi magatartás és életvitel tartós befolyásolását, az erkölcsi stabilitást. A nevelés időbeni korlátozottsága, a zárt intézeti körülmények nem teszik lehetővé a szocialista nevelés valamennyi feladatának megvalósítását, az elítélt erkölcsiségének teljes mértékű átalakítását.

A sajátosságokra figyelemmel megfogalmazhatók az elítéltek nevelésének alapelvei. Ezek a következők:

- Az egyéniesítés elve.*
- A nevelés céljaihoz való aktív viszony kialakításának elve.*
- Az elítéltszempontok közösséggé szervezésének elve.*
- Az erkölcsi, politikai és kulturális befolyásolás elve.*
- A munkával történő nevelés elve.*
- A neveléshez szükséges szigor és szocialista humanizmus együttes alkalmazásának elve.*
- A nevelési ráhatások egységességének elve.*
- Az állami és társadalmi szervek nevelésében való közreműködésének elve.*

A szocialista nevelélméletben a nevelési feladatok többféle rendszere, változata alakult ki. A büntetésvégrehajtási nevelés sajátos feltételrendszerének az a felosztás felel meg legjobban, amely az elítéltek nevelésének fő feladatait az ember pszichikus funkciói köré rendezi. Ennek megfelelően az elítéltek nevelésének fő területei:

- *az értelmi és a kulturális nevelés,*
- *az erkölcsi-akarati nevelés,*
- *a társadalmilag hasznos tevékenységre nevelés.*

Az elítéltek értelmi és kulturális nevelése a büntetésvégrehajtási intézetekben szervezett iskolarendszerű oktatás formájában és a közművelődési tevékenység keretében (a tömegkommunikációs eszközök felhasználásával, ismeretterjesztő előadások tartásával, szervezett olvasás stb. formájában), valamint az önképzés útján valósul meg.

Az erkölcsi-akarati nevelés feladata az elítéltekben a megváltozás szándékának felébresztése, társadalomellenes beállítottságának felszámolása. Az erkölcsi-akarati nevelés eszközei különösen:

- az egyéni és a közösségi foglalkozás,
- a jutalmazás és a fegyelmezés.

A társadalmilag hasznos tevékenységre nevelés feladata az elítéltek intézeti nevelése során elsajátított ismereteinek továbbfejlesztése és megszilárdítása a mindennapi életben alkalmazott viselkedési formák csiszolására, a munkaképesség fenntartására és fejlesztésére, az öntevékenység kibontakoztatására szolgáló eszközök segítségével.

A társadalmilag hasznos tevékenységre nevelést szolgálja:

- a munkavégzés, szakképzés,
- a viselkedési és együttélési szabályok oktatása, és gyakoroltatása,
- a közösségi, különösen a családi kapcsolatok erősítése,
- az elítéltek öntevékeny szervezetei,
- a szabadidő hasznos és kulturált eltöltésének megszervezése.

A szocialista pedagógiának – így a büntetésvégrehajtási intézeti nevelésnek is – alapvető feladata a munkára nevelés. A társadalmi beilleszkedés feltétele a rendszeres munkavégzés.

Mivel a büntetésvégrehajtási intézetben nem a „börtön-életmódra” és nem engedelmes „jó rabokat” akarunk nevelni, hanem a társadalmi beilleszkedésre képes embereket, a viselkedés szabályozásának közelednie kell a szabad élet viselkedési, együttélési követelményeihez.

A szabadságvesztés végrehajtásának mind a nemzetközi, mind a hazai gyakorlatban alapelve a differenciálás. A differenciálás megvalósulása azonban meglehetősen sokszínű. Hatályos büntető és büntetésvégrehajtási jogunk fejlett, az elítéltek nevelését hatékonyabban szolgáló differenciálást ír elő, illetőleg tesz lehetővé. Ez a differenciálási rendszer sem mentes azonban olyan bizonytalansági tényezőktől, melyek a szabadságvesztés differenciálását, az erre vonatkozó elméleti és gyakorlati törekvéseket világszerte kísérik.

Felfogásunk szerint a differenciálás az egységes szabadságvesztés büntetésvégrehajtásának megszervezése olyan eszköz, amelynek révén a pozitív nevelő hatások befogadására alkalmasabb, az egyén befolyásolását, a személyiség kívánt korrekcióját legjobban elősegítő elítélt csoportokat hozunk létre.

A differenciálás több szinten és több kritérium szerint valósulhat meg.

Elsődlegesen – általában magasszintű jogszabályban előírta – főként kriminológiai szempontból az elítélteket nagy csoportokba sorolják. Ezek jelentik a végrehajtás fokozatait. A fokozatok általában az életrend szabályozottsága, a mozgás korlátozottsága, az elítéltek kapcsolatait tekintetében különböznek. Ehhez a csoportosítási szempontoz kapcsolódik az életkor, a nemek és az egészségi állapot szerinti további csoportosítás. Az eddig említett szempontok szerint tagozódik általában a végrehajtás intézményrendszere.

A kriminálpedagógia egyik fontos kérdése, hogy a nevelési cél és a feladatok miképpen oldhatók meg. Erre a választ a büntetésvégrehajtási nevelőmunka gyakorlati tapasztalatai alapján kialakított módszer adja meg.

A büntetésvégrehajtás az elítéltek neveléséhez a legközvetlenebb segítséget a pedagógiától kaphatja. Elsősorban a jól bevált pedagógiai módszereket adaptáljuk.

A börtön sajátos, ún. „totális szervezet”. A totális szervezet fontos tulajdonsága, hogy azt hivatalos személyek kívülről és felülről irányítják. Az irányítás közvetlen, a teljességre törekszik. Tagjainak más szervezetekkel való érintkezését korlátozza. Belső élete szigorúan meghatározott, körülhatárolt és kikényszerített.

A jogszabályi előírások megvalósítása érdekében olyan szervezetet kell kialakítani és működtetni, amely elősegíti a konkrét gyakorlati feladatok megoldását. Csak a feladatok együttes megoldásával realizálható a szabadságvesztésnek az elítéltek nevelésére irányuló feladata. A büntetésvégrehajtás mai szervezete sok szempontból nem tükrözi a társadalomtudományoknak a szervezetekre, különösen a nevelési szervezetekre vonatkozó tapasztalatait.

A nevelés sikere, hatékonysága függ a külső feltételektől, a nevelés körülményeitől, az intézet környezeti hatásától is, mindez elválaszthatatlan a külső társadalmi környezettől.

A jogszabályokban megfogalmazott nevelési cél tartalma, terjedelme és az elérése érdekében kifejtett tevékenység a szakemberek számára egyértelmű.

A büntetésvégrehajtási intézetekben folyó neveléssel szemben azonban az állampolgárok is támasztanak követelményeket: eredményként az elítéltek megjavítását kérik számon.

A büntetések hatékonyságának értékelése, mérlegelése és mérése a korszerű kriminológiai és a büntetésvégrehajtási kutatások egyik legtöbbet vitatott, ugyanakkor legidősebb problémája.

A bűnisméltés jelzi bizonyos fokig, ha az előző büntetés nem érte el a célját. A visszaesés ténye azonban nem vezethető vissza pusztán az előző büntetés sikertelenségeire. A szabadságvesztés hatékonysága mérhető az elítélt beilleszkedési szándékának kialakulásával is. A tudomány jelenlegi fejlettségi szintjén pusztán a szándék, a megvalósítására irányuló cselekedetek nélkül azonban nem mérhető.

Az elítéltek nevelésére irányuló tevékenység eredményeként megváltozhatnak az elítélt személyiségének egyes vonásai. Ezeket a változásokat jelzik a következők:

- *műveltsége, képzettsége gyarapítására irányuló törekvése,*
- *munkához való viszonya, a munkavégzés színvonala, teljesítménye,*
- *fegyelmi helyzete, hangulata, a végrehajtás rendjét sértő cselekmények száma, jellege.*

Az egyes mutatók nem azonos mértékűek, súlyozásuk, további bontásuk indokolt. Részletes kidolgozásuk további feladat.

A nevelés hatékonyságát segíti és egyben a nevelési folyamat meghosszabbítását jelenti az utógondozás. Az elítélt beilleszkedési szándéka, ami a szabaduláskor elsődleges szándékként élt benne, rendkívül gyorsan gyengülhet a környezeti hatásokra. Ezért a nevelés hatásának mérésére ebben a szakaszban is adekvát módszerek kidolgozása szükséges.

A büntetésvégrehajtási nevelés fejlesztése az előzőekben vázolt előzményekre, tapasztalatokra, mint kiinduló alapokra épülhet.

A büntetésvégrehajtási nevelés távlati fejlesztési irányának és fő feladatainak megfogalmazásához vizsgálni kell azokat a tényezőket, amelyek ismeretében prognosztizálható a büntetésvégrehajtás feltételrendszerének, az iránta támasztott társadalmi igényeknek az alakulása.

Át kell tekinteni, hogy a társadalom fejlődésének fő iránya milyen várható hatással lesz az igazságszolgáltatásra. A bűnözés jövőbeni alakulásának vizsgálata kapcsán prognosztizálni kell a bűnelkövetők összetételében várható mennyiségi és minőségi változásokat, ezen belül a szabadságvesztést töltők várható sajátosságait. A fejlesztés tárgyi és személyi feltételei tervezéséhez számba kell venni a várhatóan rendelkezésre álló anyagi eszközöket.

Mindehhez felhasználjuk a társadalmi, gazdasági fejlődésre, a népesség alakulására, a bűnözés változására vonatkozó vizsgálatok tapasztalatait, prognózisokat.

Előre jelezhető néhány olyan változás, amely a büntetésvégrehajtásra hatással lehet. Ezek a következők: a demográfiai változások következtében mintegy 10 éves időszak alatt várhatóan megnövekedik a fiatalkorúak, valamint a fiatal felnőtt korosztályba tartozó elítéltek száma. A növekedés nagyobb arányú lesz a férfiaknál. Ebben az elkövetői körben emelkedik az erőszakos cselekmények száma.

Várhatóan növekedik a közlekedési bűncselekmények száma. A megnövekedő idegenforgalom, valamint a nemzetközi bűnözésben tapasztalható irányzatok hatására várhatóan megnövekedik a vám- és deviza büntett miatt elítéltek száma, és számolni kell vagy lehet

újabb bűncselekmény formákkal (kábitószerrel visszaélés) és újabb elkövetési módokkal (szervezetten, nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező elkövetők).

Emelkedik a cigány származású elkövetők és elítéltek aránya. Az elítéltek összlétszáma legalább a jelenlegi szinten marad, ezen belül továbbra sem csökken a visszaesők aránya.

A büntetés kiszabási gyakorlat az új Btk nyomán sem mutat lényeges elfordulást a szabadságvesztés alkalmazásától. Ezért azzal számolunk, hogy a növekedés irányában ható fenti tényezők hatását a jogalkalmazás esetleges módosulása, a szabadság elvonással nem járó ítéletek irányába is legfeljebb kiegyenlítő hatással lesz az elítéltek létszámára.

Elemelve a fentiek hatását a szabadságvesztésüket töltő elítéltek várható összetételére, le kell vonni ezeknek a büntetés végrehajtási konzekvenciáit.

Ezek közül az alábbiak jelezhetők:

Nagyobb anyagi és szellemi erőt kell koncentrálni a fiatalkorú és a fiatal felnőtt elítéltek nevelésére.

Továbbra is megkülönböztetett figyelmet kell fordítani az elítéltek szervezett általános iskolai oktatására, bővíteni kell a középfokú, valamint a szakirányú képzést, továbbá a művelődési lehetőségeket.

Várhatóan emelkedik a kóros személyiségű, a személyiség zavara miatt gyógyító-nevelésre szoruló elítéltek aránya.

Ennek megfelelően fejleszteni kell a gyógyító-nevelés személyi-, tárgyi-, szakmai feltételeit.

Különösen a visszaesőknél, illetőleg a hosszú tartamú szabadságvesztésre ítéltéknél nagyobb hangsúlyt kell helyezni a szabadságvesztés káros hatásainak kivédésére, illetve csökkentésére célzó intézkedésekre. Ilyenek lehetnek a pozitív, a társadalomba visszahelyezést elősegítő kapcsolatok fenntartása és erősítése, az átmeneti csoportokkal végzett munka fejlesztése.

A büntetés végrehajtásnak tartósan be kell rendezkednie és fel kell készülnie legalább a jelenlegi fogva tartott létszám elhelyezésére és ellátására.

A fejlesztés fő irányát és keretét a hatályos jogszabályi előírások érvényesítése érdekében megvalósítandó fejlesztési feladatok jelentik. Ennek fő területei:

A differenciálást a megelőző szempontok mind erőteljesebb érvényesítésével, a fokozatokon belül tovább kell finomítani.

A differenciálás a nevelés érdekében történik. Ezért abból kell kiindulni, hogy a nevelés perspektívája, a társadalomba visszahelyezés prognózisa szempontjából milyen csoportosítás vezethet jobb eredményekhez. A nevelést a személyiség alakításának fogjuk fel, ebből következik, hogy a csoportosításnál is a személyiséget kell figyelembe vennünk.

Ebben a megkülönböztetésben 3 nagy csoport írható le.

Az átlagos – normál vagy ahhoz közel álló – személyiségű elítéltek csoportjába tartoznak az első büntényesek, továbbá a visszaesők és különösen visszaesők egy része, akiknél nem találjuk meg a társadalmi együttélési normákkal, a törvényekkel való tudatos és tartós szembesegülést, akiknél nem életmódjuk, életvezetésük szerves eleme a bűncselekmények elkövetése, akiknél ugyanakkor a szocializációs folyamat sérült vagy akadályozott.

A kriminális személyiségű elítéltek alkotják a másik nagy csoportot, akikre a társadalmi normákkal való tudatos szembenállás, a bűnöző életmód jellemző, akiknél a szocializációs folyamat súlyos törést szenvedett.

A patológias személyiségzavarban szenvedő elítélteknél a szocializációs folyamat gátolt, ebben azonban kimutathatóan a személyiségfejlődés kóros zavara – értelmi fogyatékoság, elmeártalom, pszichopátia, neurózis, narkománia, alkoholizmus – játszik közre. Ezeket a nagy csoportokat a nevelhetőségük szempontjából tovább differenciálhatjuk reálisan és a gyakorlat által igazoltan két további szempont szerint. Ezek: az életkor és a neveléshez rendelkezésre álló időtartam.

A differenciálási folyamat előrehaladása során a differenciálás kritériumainak bővülése, gazdagodása révén erősödnek fel a személyiségre irányuló nevelő hatások. Azt, hogy e

folyamat meddig terjedhet, milyen közel kerül az egyes emberekhez, ez az adott végrehajtási rendszer szakmai, tárgyi feltételei, tudományos megalapozottsága, a büntetésvégrehajtásról vallott jogpolitikai felfogás függvénye, s egyben a fejlettség mutatója is.

Vizsgálni kell, melyek azok a célkitűzések, módszerek, amelyek az elítéltek egészére, illetőleg egyes csoportjaira érvényesek, s ezek tekintetében milyen további differenciálás alkalmazható. Ki kell alakítani a nevelési célkitűzések kategóriánkénti differenciálásának a lehetőségét és a nevelhetőség szempontjából legcélszerűbb szempontjait.

A tartalmi fejlesztésnek elsősorban a következőkre kell irányulnia:

a) a büntetésvégrehajtási nevelés módszertana,

b) a nevelés hatása, mérésének lehetőségei, módszerei.

A módszertan fejlesztése körében külön is foglalkoznunk kell a büntetésvégrehajtásban a pszichológia, a pszichológusok szerepével, tevékenységével.

A tudományos eredmények, a felügyeleti vizsgálatok, a gyakorlati tapasztalatok elemzésének felhasználásával különös figyelmet kell fordítani a megismerés, az egyéni nevelés, a közösségi nevelés, az elítéltek öntevékenysége, az értelmi fejlesztés, művelődés, a fegyelemre nevelés, a munkára nevelés területére, a fokozott beilleszkedési nehézségekkel küzdő pszichopata elítéltekkel alkalmazott bánásmódra.

Módszertan kidolgozásával, illetve fejlesztésével kell segíteni az új jogintézmények – szigorított őrizet, átmeneti csoport, gyógyító-nevelő csoport – hatékonyabb munkáját.

Ki kell dolgozni a büntetésvégrehajtási nevelés hatásának mérésére alkalmas módszereket, a hatékonyság megítélésének kritériumait.

Az előző fejezetben megfogalmazott feladatok megoldása, a módszertan fejlesztése során lehetőség adódik arra is, hogy a kriminálpedagógia és a kriminálpszichológia fogalomrendszerét segítsük teljesebbé tenni, járuljunk hozzá a büntetésvégrehajtási nevelés elméletének fokozatos kiépítéséhez. Ennek révén adalékokkal szolgálhatunk a büntetés és a büntetésvégrehajtás egész komplexumának elméleti gazdagításához.

A feltételek fejlesztésének fő irányai a következők:

A nevelés eredményességének, hatékonyságának szempontjából elemezni kell a munkavégzés szervezeti kereteit, fejlesztésének igényeit.

A fejlesztés egyik feltétele az intézményhálózat korszerűsítése. A szervezet-fejlesztési koncepció fő irányának a további differenciálódást, ugyanakkor egy szervezeti egység keretében a homogenitásra törekvést kell tekinteni. A jelenleginél több fajta kezelésre, differenciáltabb bánásmódra alkalmas intézeti típusokat kell kialakítani. Jelentősebb, nagyobb teret kell adni az elítéltek öntevékeny szervezeteinek működéséhez. Fontos követelmény a szervezettel szemben, hogy hatékonyabban, gazdaságosabban működjön. Olyan szervezeti egységeket kell létrehozni, melyek képesek az erőforrásokat a nevelőhatásokra koncentrálni. Meg kell találni a megoldásokat a rugalmasság fokozására, a fogva tartottak összetételének változásaihoz történő alkalmazkodásra, oly módon, hogy garantált legyen az intézetek biztonság, a társadalom védelme.

Meg kell fogalmazni a „börtönártalmak” ellensúlyozásának alapelveit és módszereit. A közvetlen folyamatos felügyelet és irányítás, a fegyveres őrzés, illetve az egyéni és közösségi öntevékenységre alapozó magatartásszabályozás között kell megtalálni az elítélt kategóriákra és személyekre szóló differenciált módszereket és eszközöket. Jelentős szerepe van ebben a külső és belső őrség feladat megosztásának, szervezetének technikai ellátottságának. Hasznosítani kell az ebben a témában folytatott kísérletek tapasztalatait.

Az elítéltek munkával való foglalkoztatása terén meg kell találni az összhangot a megfelelő termelési eredmények, a gazdaságosság garantálása és a kívánatos nevelési hatás között. Pozitív nevelési hatása és megfelelő gazdasági eredménye elsősorban a jól szervezett, nagyüzemi keretek között folyó munkának van. Ki kell dolgozni a végzett munka jellege, személyiségfejlesztő hatása, esetleges rehabilitációs lehetőségei, általában a konkrét munkatevékenységnek a személyiségre gyakorolt hatása fejlesztésének lehetőségeit.

A fejlesztés érdekében kritikusan felül kell vizsgálni a jelenlegi állapotot, biztosítani kell, hogy hosszú távon csak olyan foglalkoztatás legyen, mely a gazdaságossági megfontolások mellett a személyiségformálás igényeit is kielégíti. Meg kell találni azokat az ösztönzési formákat, betanítási, szakképzési módszereket, melyek a foglalkoztatáshoz kapcsolódva közvetlen nevelési eredményt is hoznak. Ki kell munkálni a csökkent munkaképességű, súlyosabb személyiségzavarban szenvedő elítéltek terápiás foglalkoztatásának formáit, követelményeit.

Meg kell vizsgálni annak lehetőségét is, hogyan lehet a társadalmi erőforrásokat nagyobb mértékben bevonni a büntetésvégrehajtás nevelési feladatainak megoldásába.

Mind a megelőzés, mind az utógondozás irányában keresni kell a hatékonyabb, tartalmasabb kapcsolatokat és módszereket.

A személyi feltételek fejlesztésében az egész apparátust figyelembe kell venni, amely a nevelési hatásrendszerben szerepet játszik. Vizsgálni kell ennek struktúráját, mennyiségi és minőségi összetételét.

Az így kidolgozott koncepciónak alkalmasnak kell lenni arra, hogy a büntetésvégrehajtási nevelés vezérvonalául szolgáljon, alpanyagot adjon a tervezéshez.

Vincze Tamás

A nevelés személyi állománya

A nevelés megnövekedett és tartalmilag is megváltozott tennivalóinak végrehajtásához megfelelő létszámú, jól képzett, az irányító szerep megvalósítására is képes személyi állományra van szükség.

A nevelési szakterület állománytábla szerinti összlétszáma 1982-ben a büntetésvégrehajtási intézetekben 243 volt. Ezenkívül tizenhatan dolgoznak egészségügyi jellegű intézetekben (IMEI, MAI, Központi Kórház).

A státuszok megoszlása a büntetésvégrehajtási intézetekben a következő: *szolgálatvezető: 6%; a nevelők között hivatásos tiszt: 60%; polgári alkalmazott: 15%; szociális ügyintéző 6% pszichológus: 13%.*

A legutóbbi felmérés szerint a tényleges helyzet ettől némiképpen eltér; ugyanis csaknem tíz százalékos hiány mutatkozik. Ugyanakkor összességében öt nevelővel több van.

Az üres státuszokat jelentkező hiányában nem tudják az intézetekben betölteni, de szerepet játszik az is, hogy az elmúlt időszakban viszonylag nagy volt a leszerelők száma. Sokan a felsőfokú végzettség megszerzése után kérték leszerelésüket.

A többlet pedig az állománytáblák módosítása következtében alakult ki: a szociális ügyintézői helyeken maradt hivatásos tiszt nevelőkből adódik. Ez az eltérés az állományszervezési tábláktól 1983–84-ben várhatóan külön intézkedés nélkül is megszűnik.

A létszámhiány a nevelőknél viszonylag nagy Vácott és Pálhalmán. Itt évek óta nem sikerült megfelelő végzettségű nevelőket felvenni.

A szociális ügyintézők felvételére csak a nevelői többlet megszüntetésével párhuzamosan van lehetőség. A pszichológusok felvétele elsősorban a vidéki intézetekben jelent gondot. Nehezíti a helyzetet az igen nagy mértékű fluktuáció is, sok fiatal pszichológus egy-két év után elmegy a büntetésvégrehajtási intézetekből.

A szakterületen dolgozók életkor szerinti összetétele kedvező:

30 évnél fiatalabb	26%
30–40 éves	50%
41–50 éves	18%
50 évnél idősebb	6%

A számok is bizonyítják, hogy a nevelők többsége fiatal, aktív munkaerő. Stabilizálásuk esetén hosszú időre képesek megoldani a nevelési feladatokat.

Különösen az utóbbi évtizedben gyarapodott a nők száma: ma ez a szakterületen dolgozók mintegy 18–20%-a. Ezt az arányt megfelelőnek tartjuk.

Az elmúlt évek egyik nagy eredménye az előírt felsőfokú végzettség megszerzése a nevelői munkakörökben: 81%-uk egyetemi, főiskolai végzettséggel rendelkezik.

A jelenleg is tanulók egy-két éven belül megszerzik a felsőfokú végzettséget, öt-hat éven belül nyugállományba vonul az a néhány nevelő, akinél életkora miatt eltekintettünk az előírt végzettség megszerzésétől. Ezután a képesítési követelményeket nem a munka melletti képzéssel, hanem a felvételi munkával érvényesítjük. Meg kell azonban tartani a lehetőségét annak, hogy a büntetésvégrehajtás más területén dolgozó, a nevelést hivatásnak választó, alkalmas területi tagok a szolgálat melletti tanulóval átkerülhessenek nevelői beosztásokba. Ezzel részben perspektívát lehet nyújtani elsősorban az őrszolgálati beosztottak számára,

másrészt biztosítani lehet, hogy az újonnan felvett, megfelelő végzettségűek mellett büntetés-végrehajtási tapasztalatokkal rendelkező dolgozók is képezzék a szakterület utánpótlását.

Tekintve, hogy a képesítési követelményeknek megfelelő szintű végzettség az elmúlt években kialakult, a jövőben a képzésnél jobban lehet figyelni a tartalmi követelményekre.

Érdemes a felsőfokú végzettség jellegét is megvizsgálni:

egyetem (bölcseztudomány, jogtudomány)	13%
főiskola:	
– tanárképző	42%
– rendőrtiszti	18%
– egyéb	5%

A képzési irányoknál ezekből az adatokból kell kiindulni: részben a pedagógiai vonalat kell erősíteni, részben a feladatokhoz alkalmazkodó specializálódást kell fejleszteni.

A negyvenöt évnél fiatalabb nevelők közül heten végeztek egyetemet, 148-an főiskolai végzettséggel rendelkeznek. Ebből 97-en tanárképzőt, 40-en rendőrtiszti főiskolát, tizenegyen egyéb főiskolát végeztek.

Ennek a 148 nevelőnek a posztgraduális képzését kell lehetővé tenni. A rendőrtiszti és egyéb főiskolát végzeteknél célszerű a pedagógia szakot elvégeztetni a szegedi tanárképző főiskolán. Az 51 nevelőt két vagy három alkalommal be lehetne iskolázni.

A 97 tanárképzőt végzettnél elsősorban a szakosodást, a specializálódást kellene fejleszteni. A gyógyító-nevelő csoportban dolgozóknál, valamint néhány egyéb beosztásban dolgozónál célszerű lenne a gyógypedagógiai tanárképző főiskolára alapozni a képzést.

A kulturális területen dolgozókat a közművelődési tevékenységhez szükséges ismeretek megszerzésére kellene ösztönözni.

Az új állományszervezési táblák több intézetben lehetővé tették a hivatásos testületi tagok mellett kinevezett polgári alkalmazottak foglalkoztatását is. Ezek beállítása megkezdődött, a kezdeti tapasztalatok kedvezőek, feladataik ellátására alkalmasak, az egyenruha hiánya nem akadályozza őket munkájukban. Gondot okoz azonban, hogy a büntetés-végrehajtás bérfejlesztési rendszeréből adódóan folyamatosan hátrányosabb helyzetbe kerülnek az azonos feladatot ellátó egyenruházott állománnyal szemben.

Hasonlóan új beosztás a nevelési szakterületen a szociális ügyintéző. A felmérés időpontjában a 16 engedélyezett státusból 8 volt betöltve. A kezdeti tapasztalatok azt bizonyítják, hogy még nem kristályosodott ki ez a munkakör. Annak ellenére, hogy a nevelési osztály kiadta az irányelveket a szociális ügyintézők feladataira, intézetenként változó a nevelési feladatok megoldásában való részvétel gyakorlata. Ebben szerepet játszik az is, hogy a státuszok jelentős részén még nevelők vannak.

Az öt fős hiány és a közvéleményben kialakult ellentmondásos vélemény ellenére a pszichológus-hálózat komoly segítséget nyújt az elítéltek intézeti neveléséhez.

Elsősorban a gyógyító-nevelő csoportoknál jelentkező terápiás feladatok ellátásával, ezenkívül a nevelési folyamatot megalapozó vizsgálatok elvégzésével bízzák meg az intézetek vezetőit a pszichológusokat. Nagy különbségek jelentkeznek munkájuk színvonalában, amelyek az adott intézet igény szintjétől, a helyi munkakörülményektől, és nem utolsósorban magának a pszichológusnak a képességeitől függenek. Ezért továbbképzésükre, az alkalmazott eljárások és feladatok egységesítésére az osztály kiemelt gondot fordított. Sajnos, főleg a kezdő pszichológusoknál nehéz a megfelelő kötődést kiépíteni és állandósítani, így a testülettel való elkerülések száma nem csökkent. Ugyanakkor egyes vidéki intézeteknél például Sopronkőhidán, Kalocsán, Balassagyarmaton, nem sikerült főállású pszichológust szerződtetni.

Az intézetek zömében a pszichológus egyedül, megfelelő szakmai segítség nélkül dolgozik, miközben a vele szemben támasztott elvárások ezzel nincsenek összhangban. A nevelési szolgálatvezetők nem vonják be őket eléggé az egész intézetet, az elítéltek nevelésének rend-

szerét és módszereit érintő kérdésekbe, gyakran felesleges személyiségvizsgálatokra kényszerítik a pszichológusokat. Nehézkes a szakmai konferenciákon, előadásokon való részvétel, kevés a fejlődést segítő információ. A pályázati kiírásokra kevés végzős egyetemista jelentkezik.

A laboratóriumok számának folyamatban lévő növelése, a pszichológusok a tudományos kutatásokba bevonása javíthatja a jelenlegi helyzetet.

A szakterület létszámfejlesztésének hatására az elmúlt évben differenciálódott az egy nevelőre jutó elítéltek száma. Az átcsoportosítások hatására a kiemelt kategóriákban csökkent, (fiatalkorúak, fiatal felnőttek, gyógyító-nevelő csoportok stb.) általában azonban növekedett a nevelési csoportok létszáma. *A fiataalkoriaknál 40–50, a fiatal felnőtteknél 50–100, a nőknél 70–80, a felnőtt férfiaknál 80–130 a csoportok létszáma.*

A megyei intézetekben átlagosan száz letartóztatottal kell egy-egy nevelőnek, szociális ügyintézőnek foglalkoznia, de egyes helyeken igen nagy az átlagtól való eltérés (60–130).

Belátható időn belül továbbra is gondot okoz a nevelési szakterület személyi állományának alacsony létszáma. A tervezett fejlesztésekkel 1983-ban mintegy 250-en dolgozhatnak ezen a területen. Az utóbbi egy-két évben történt fejlesztés nem csökkentette a fogva tartottak nagy részénél az egy nevelőre jutók számát, az új státuszokat általában az újonnan kapott feladatok kötötték le.

A tervezhető létszámfejlesztés egy-két évig még így alakul, nevelők kellene a gyógyító-nevelő csoportokhoz, legalább a nagyobb intézetekben függetleníteni kellene, a feladatok nagysága miatt, a közművelődéssel foglalkozó nevelőket.

A fejlődés iránya a szakterületen belül kialakulóban lévő specializálódás és az ennek megfelelő munkamegosztás lesz. A büntetvégrehajtási intézetek nevelőtestületének szakosodása a „felsőtagozatos” forma felé halad, a nevelők zöme „osztályfőnök” nevelési csoportjánál, emellett más feladatot is ellát.

Igy egy nagyobb intézetben szervezi a fegyelmi eljárással összefüggő tennivalókat, csoportvezető nevelőként irányítja egy kisebb egység belső életét, szervezi a munkábaállítási bizottság munkáját, a továbbképzési központok tevékenységét stb. Emellett van néhány olyan szakember, akinek nincs csoportja, tevékenysége az egész szakterületre kiterjed. Ilyen már ma is néhány intézetben a közművelődési nevelő, a pszichológus és néhány gyógypedagógus. A nagyobb intézetekben szükség van új munkakörök megszervezésére is. A kiterjedt foglalkoztatást folytató intézeteknél sor kerül például olyan munkakör kialakítására, amelyben a vállalati apparátuson belül koordinálják a nevelési és őrzési feladatokat.

A fiataalkorúaknál, a szigorított őrizeteseknél, az átmeneti csoportoknál, valamint egy-két nagyobb intézetnél indokolt lenne olyan felsőfokú végzettséggel rendelkező szociális ügyintézők beállítása, akiknek alapfeladata a szabadulás előkészítése, valamint – a pártfogó hálózattal együttműködve – a szabadulás utáni meghatározott időszakban a szabaduló elítélt segítése.

A nagy létszámú és forgalmú intézeteknél hasznos lenne olyan adminisztrátorok beállítása is, akik az igen nagyarányú adminisztrációs és gépelési feladatok egy részétől tehermentesítenék a nevelőket.

Sajátos problémát jelent – és ebben jelenleg az állami oktatási intézmények nem tudnak az általános iskolai oktatáshoz hasonló segítséget adni – az értelmi fogyatékosok gyógypedagógiai oktatása. Ezt a rendkívül fontos feladatot csak úgy tudjuk megoldani, ha saját oktatási intézményt alakítunk ki erre a feladatra.

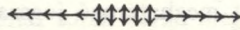
Az eddig sorolt fejlesztésekkel jórészt a nevelőmunka egyik részének, az általános nevelési feladatok megoldásának feltételei javulnak.

Az általános nevelésnek ugyanis differenciálnak kell lenni, hiszen az egyes elítéltcsoportoknál más és más módszereket, eszközöket kell alkalmazni, de a feladatok egységesen jelentkeznek.

Az intenzívebb, egyéni ráhatáson, vagy kiscsoportos foglalkozáson alapuló eszközök, módszerek alkalmazására azonban még ezután is kevesebb kapacitás marad a szükségesnél. Ha a jelenlegi lehetőségeket vesszük figyelembe a személyi és tárgyi feltételek tekintetében akkor csak kisebb mértékű előrelépéssel számolhatunk.

Ezért már meglévő formák bővítését kell megoldanunk, így nagyobb szerepet kaphatnak a gyógyító-nevelő csoportok. A jogszabályok egy olyan lehetőséget is biztosítanak számunkra, amely a speciális nevelési feladatot jelentő elitéltek zöménél intenzív kezelést tesz lehetővé. Ehhez olyan feltételeket kell teremteni, hogy a jelenleginél nagyobb létszámot tudjanak ezek a csoportok befogadni.

Fejes Imre

A körletek belső életének egységes irányítása

A szabadságvesztés-büntetés rendjét meghatározó jogszabályok fokozott követelményeket támasztanak a büntetésvégrehajtás egész személyi állományával szemben. A büntetésvégrehajtás alatt végzett minden tevékenység – a joghátrányok érvényesítése mellett – azt a célt szolgálja, hogy az elítéltek szabadulásuk után a társadalomba beilleszkedjenek.

1979. szeptemberében az Országos Parancsnokság vezetői értekezletén a Nevelési és az Őrszolgálati Osztály előterjesztése alapján megvizsgáltuk, hogy az elítéltek lehelyezési körletén, a belső élet irányításánál hogyan érvényesül ez az alapelv.

Megállapítottuk, hogy a szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítéltek személyiségében létrejött változás nem kizárólag az úgynevezett „nevelői foglalkozásokon” múlik, hanem azoktól a különféle hatásoktól is függ, amelyek a fogva tartottat a büntetésvégrehajtási intézetben érik. Ezek közül a legfontosabb az elítéltekkel közvetlenül foglalkozó személyi állomány, különösen a belső őrség.

Minthogy a büntetésvégrehajtási intézetekben az elítéltek elhelyezési körletein az őrségi-biztonsági és a nevelési feladatok együttesen jelentkeznek, ezért szükségesnek láttuk a munka színvonalának, eredményességének fokozása érdekében szervezeti intézkedések bevezetését is.

A szervezeti intézkedéseket kísérleti jelleggel, – egyéves időszakot tervezve – öt intézetben vezettük be:

- Szegedi Fegyház és Börtön
- Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön
- Pálhalmai Börtön és Fogház
- Kalocsai Fegyház és Börtön
- Fiatalkorúak Börtöne és Fogháza.

A szervezeti változás lényegében a belső őrség irányítását érintette. Annak érdekében, hogy mind a biztonsági, mind a nevelési feladatok ellátása – a nevelés és az őrszolgálat együttes tevékenysége határozottabbá, szervezettebbé váljék – a belső őrséget az őrségparancsnok és a nevelési szolgálatvezető kettős alárendeltségébe helyeztük.

Az intézkedések – az előkészületek után – 1980. január 1-én léptek életbe. A kísérlet tapasztalatait 1981. február 15-én vezetői értekezleten értékeltük. Megállapítottuk, hogy bár a kísérlet hozott hasznos tapasztalatokat, a lényeges kérdésekben, de például a szervezeti változtatást illetően nem lehetett megalapozott, reális értékelést adni. Ezért szükségessé vált a kísérlet – módosított program alapján történő – folytatása.

Az Őrszolgálati Osztály és a Nevelési Osztály kidolgozta az új programot, amely a 0113/1981. számú OPK utasításban nyerte el végleges formáját. Az utasítással együtt jelent meg a kísérlet lebonyolítását segítő módszertani útmutató.

Az utasítás és a módszertani útmutató alapján eligazítást és konzultációt tartottunk, amelyben részt vettek a kísérlet irányítói, az érintett intézetek parancsnokai, biztonsági és nevelési helyettesei, valamint a szolgálatvezetők.

A 0113/1981. számú utasítás – az előző időszak tapasztalatait figyelembe véve – több szervezeti forma kipróbálásáról intézkedett. A kísérlet folyamatos figyelemmel kísérése és a tapasztalatok menetközbeni értékelésére irányítási és ellenőrzési ütemterv készült, amelynek végrehajtása biztosította mind az intézetparancsnokok, mind az Országos Parancsnokság apparátusának a kísérlettel kapcsolatos folyamatos munkáját.

A kísérlet alapvető célja az 1979-es indításkor és az 1981-ben történt újraindításkor is az volt, hogy szervezeti változtatásokkal segítsük elő az elítéltek körleten belüli életének egységes irányítását, hogy a belső élet rendje, szervezettsége, a körülmények optimálisabb pedagógiai környezetté váljanak.

A hagyományos intézeti szervezetben ez az alapvető elv nem testesül meg: a belső élet irányításában, szervezésében részt vevő két szolgálati terület, a nevelés és az őrszolgálat két külön egységet képez, a szervezeten belül csak a parancsnok személye az a pont, ahol a két szolgálati ág találkozik. A kísérlet során olyan megoldásokat próbáltunk ki, ahol a két terület ennél alacsonyabb szinten funkcionál és ezért operatívabb, hatékonyabb feladatmegoldással közös szervezetben találkozik.

Első változatként a „kettős alárendeltséget” próbáltuk ki: a belső őrség az őrségparancsnok és a nevelési szolgálatvezető kettős alárendeltségében teljesített szolgálatot. Az őrzési, biztonsági kérdésekben az őrségparancsnoknak, a nevelőmunkával összefüggő kérdésekben a nevelési szolgálatvezetőnek volt utasítási joga (Szeged, Kalocsa).

A kísérletnek az 1981-ben történt újraindításakor ezenkívül a következő szervezeti formákat próbáltuk ki:

– a nevelési és őrszolgálati szakterület a biztonsági és nevelési parancsnok-helyettes alárendeltségében képez két önálló szervezetről álló egységet, (Pálhalma, Állampuszta, Tököl);

– a nevelési és őrszolgálati szakterület valamelyik szolgálatvezető alárendeltségében képez két önálló szervezetről álló egységet, (Sopronkőhida, Sátorlajújhely);

– a belső őrként teljesített szolgálat tartamára a belső őrség az őrségparancsnok-helyettes irányítása alá kerül (Tököl).

A kísérlet tartama alatt több intézet kezdeményezte, hogy szolgálatvezetőnél alacsonyabb szinten is történjen meg a közös napi feladatok végrehajtására a közös irányítás. Ennek megfelelően a belső őrség az egyes körletrészekben a csoportvezető nevelő irányítása alatt teljesít szolgálatot (Tököl, Pálhalma, Állampuszta).

Az irányítás különböző szervezeti formáinak kipróbálása mellett jelentős lépés volt a két szakterület együttműködését biztosító információs rendszer kibővülése, megszilárdulása, amely a szervezet valamennyi szintjén biztosítja a szolgálat ellátásához szükséges információk cseréjét, a kölcsönös tájékoztatást, a feladatok egyeztetését.

★ ★ ★

1982. október 12-én vezetői értekezleten értékeltük a tapasztalatokat. Megállapítottuk, hogy a kísérlet második szakasza olyan eredményeket hozott, amelyek alkalmasak következtetések levonására, szervezeti döntések megalapozására is.

A tevékenység oldaláról értékelve a kísérletet, megállapíthatjuk, hogy fegyelmezett, tudatos munka folyt az intézetekben. A fentebb leírt szervezeti formák kipróbálása olyan keretek között történt, ami lehetővé tette a tárgyilagos értékelést, az intézetekben valamennyi olyan intézkedést végrehajtottak, ami a kísérlet értékelését biztosította.

Az információs rendszer jelentősen fejlődött. A tájékoztatás, a feladatok kölcsönös ismerete önmagában is a belső élet szervezettségének, a nevelőhatások érvényesülésének fejlődését eredményezte valamennyi intézetben.

Az a kiemelt szerep, amit a kísérlet időszaka alatt a fogva tartottak belső élete kapott, hozzájárult az anyagi-technikai feltételek javításához is. Igaz ugyan, hogy a kísérlettől függetlenül befejeződött több résztvevő intézet szálláskörletének rekonstrukciója, új körlet is létesült, de a kísérlet során kialakult szemlélet is szerepet játszott abban, hogy ezekben a

felújított, illetve új körleteken, körletrészekben a korábbiaknál kedvezőbbek az elhelyezési feltételek, jobban figyelembe vették a nevelési feladatok megoldásának lehetőségeit.

A kísérletben kipróbált szervezeti formák tapasztalatait a következőkben foglaljuk össze:

1. A szegedi és a kalocsai intézetben a belső őrőség kettős alárendeltségének kipróbálására került sor. A kettős alárendeltség úgy jelentkezett, hogy a belső őrőség a biztonságot érintő kérdésekben az őrőségparancsnok, a nevelőmunkát érintő kérdésekben a nevelési szolgálatvezető utasításait köteles végrehajtani.

Annak ellenére, hogy mindkét intézetben a kísérlet tartama alatt javult a belső élet irányítása, szervezettsége, ez a szervezeti forma nem vált be. Az eredmények jórészt a kísérletben részt vevő személyek hozzáállásán, valamint a szervezeti formától független egyéb intézkedéseken alapulnak. Így különösen fontosak azok a tervek („Feladatterv”, „Rendezvényterv”), amelyek a két szakterület együttműködését, közös feladatait hosszabb távra meghatározzák.

A szintfelelős nevelők megbízása, akik koordinálják a szintjükön dolgozó nevelők, felügyelők munkáját, szintén elősegítette a belső élet hatékonyabb megszervezését.

A különböző értekezleteken, egyéb fórumokon sikeres állománynevelő munka folyt, az eredményekben ez is tükröződik.

A „kettős alárendeltség” bevezetése több problémát is felvetett. Sok esetben lehetetlen volt elbírálni, hogy bizonyos intézkedés őrzés-biztonsági jellegű, vagy a nevelőmunkához kapcsolódó. Ezért esetenként egyrészt nehéz a felelősséget megállapítani, másrészt a felügyelők, főfelügyelők elbizonytalanodtak jelentési kötelezettségük vonatkozásában. Nehezen tisztázható a nevelők és a felügyelők kapcsolata, az őrparancsnok szerepe a körletek belső életében.

A szegedi és kalocsai intézet vezetői nem javasolták ennek a szervezeti formának a további fenntartását.

2. A biztonsági-nevelési parancsnok-helyettesek beállítása három intézetben egyértelműen kedvező eredményeket hozott.

A két szakterület közös feladatainak megoldása, a munkavégzéshez kapcsolódó szakmai érdekek egyeztetése a parancsnok-helyettes szintjén az esetek többségében megoldható.

A biztonsági-nevelési helyettesek kinevezésénél a szervezet alapvetően három egységre oszlik: a biztonsági-nevelési helyetteshez a büntetésvégrehajtás alaptevékenységét jelentő őrősi, nevelési szakterület, valamint mindhárom intézetben az ezekhez szorosan kapcsolódó igazgatási tevékenység, a parancsnok-helyetteshez az intézet fenntartását, ellátását biztosító szakszolgálatok, a termelési helyettesekhez tartoznak a vállalati rendszerű forgalmaztatást irányítók, segítők.

Az új helyettes beállításának nem az volt a célja, hogy a parancsnokot és a szolgálatvezetőket „tehermentesítsék” bizonyos feladatok alól. A cél: új feladatok ellátása elsősorban a szolgálati területek tevékenységének koordinálása, az intézetekben korábban nem kielégítő színvonalú elemző, értékelő tevékenység erősítése. Nagy feladataik vannak az állománynevelő munkában is.

A kísérleti időszakban az új parancsnok-helyettesek tevékenysége ebben az irányban fejlődött, az érintett intézetekben a kísérleti tevékenység irányítása is az ő feladatuk volt, jelentős a szerepük abban, hogy a kísérlet során számos pozitív eredmény született.

Beállításukkal mindenképpen gazdagodott az intézetek vezetői tevékenysége is. Korábban például a vezetői értekezleteken a nevelési szolgálatvezető és az őrőségparancsnok csak esetenként vett részt. A döntésekben a szakterületek sajátos gondjai, érdekei nem minden esetben tükröződtek, a parancsnok vagy a két szolgálati ág felügyeletével megbízott általános helyettes nem tudta minden esetben kellő alaposággal áttekinteni ezeket a szempontokat is. A nevelési-biztonsági helyettesnek módja van részt venni – mint a vezetői törzs tagjának – a döntés előkészítő munkában, alapos és a részletekre is kiterjedő tájékozottsága elősegítheti a jó döntéseket.

A kísérletben részt vevő intézetek vezetői ezt a szervezeti megoldást alapvetően jónak tartják, javasolták kiterjesztését más intézetekben is.

3. A két szolgálati terület közös irányítása szolgálatvezetői szinten.

A kísérlet újraindításakor két intézetben került sor ennek a formának a kipróbálására. Sopronkőhidán az őrségparancsnok, Sátoraljaújhelyen a nevelési szolgálatvezető kapott megbízást arra, hogy a szolgálati ágak önállóságának megőrzésével irányítsa mindkét szakterület tevékenységét. A Módszertani füzetek 1. próbaszámában erről olvashattunk beszámólót Pete Sándor bv. őrnagy elvtárs tollából.

Bár a kísérlet tartama alatt mindkét intézetben előrelépés történt a két szakterület együttműködésében, a kísérlet számos problémát is felvetett. Az eredmények nem elsősorban a szervezeti változásnak, hanem az ezzel párhuzamosan megvalósított programnak köszönhetőek.

Gondot okozott – különösen Sátoraljaújhelyen – a két szolgálatvezető közötti munkamegosztás kialakítása. Hogy Sopronkőhidán ez a probléma nem jelentkezett annak a két szolgálatvezető jó személyes kapcsolata volt az oka.

A két szakterület napi feladatai, a viszonylag nagy létszámú személyi állomány irányítása, nevelése, ellenőrzése nem teszik lehetővé, hogy bármelyik szolgálati ág vezető teljes áttekinthetőséggel rendelkezzen mindkét terület felett, pedig a közvetlen irányításhoz – ami szolgálatvezetői szinten feladat – ez nélkülözhetetlen.

Mindkét szakterület irányítása speciális ismereteket, alapos szakmai tudást feltételez. Sopronkőhidán az őrségparancsnok korábban nevelési szolgálatvezető volt, így viszonylag könnyebben bekapcsolódhatott a nevelési szolgálat munkájába. Sátoraljaújhelyen nem így alakultak a dolgok.

Az érintett két intézet vezetése nem javasolta e forma fenntartását.

4. Csoportvezető nevelők megbízása.

Annak ellenére, hogy a kísérlet beindítását elrendelő utasításokban ez a megoldás nem szerepelt, több intézetben is sor került csoportvezető nevelők megbízására.

Ez a forma az egyszemélyi felelős vezetés elvének megvalósítását jelenti a belső élet irányításában. A csoportvezető nevelő koordinálja a körletén, körletrészen dolgozó nevelők és a belső őrség munkáját. Felelős a körleten folyó munka egészéért, beleértve a biztonsági helyzetet is. Szervező tevékenysége több irányú: feladata a nevelők és a belső őrség irányítása, az öntevékeny szervezetek irányítása, a szakszolgálatokkal való munkakapcsolat.

A felnőttkorúakat befogadó intézetek közül ezt a formát Pálhalmán és Állampusztán, valamint a fiataikorúak intézetében alkalmazzák.

A módszert alkalmazó intézetek egyértelműen kedvező tapasztalatokról számoltak be. Ez a megoldás biztosítja a napi munka irányítását, a szervezeti forma tisztább, egyértelműbb, mint a kettős alárendeltség, vagy a két szolgálati ág egészének egy szolgálatvezető által történő irányítása esetében.

A csoportvezető nevelők megbízása ilyen formában elősegíti azt a törekvést, hogy a körletek valóban jobb pedagógiai környezetté váljanak, felelősségük a körleten történő valamennyi eseményért biztosítja, hogy a biztonsági érdekeket is megfelelően érvényesítsék. Beállításuk nem csökkenti az őrsparancsnokok feladatait, az őrzésszolgálatot megteremtő szervezési, ellenőrzési funkciót továbbra is jórészt az őrsparancsnok látja el. Az ezt a megoldást alkalmazó intézetek továbbra is jónak tartják ezt a szervezeti formát.

A csoportvezető nevelőkhöz hasonló feladatkörrel működnek más intézetekben is beosztottak (például Szegeden a szintfelelős nevelők) azonban hatáskörük általában kisebb.

5. A különböző szervezeti formák kombinációi.

Több intézetben sor került arra, hogy az előírt szervezeti változás mellett egyéb formát is kipróbáljanak. Így például Szegeden a kettős alárendeltség mellett bevezették a szintfelelős nevelők sajátos feladatkörét is. Pálhalmán, Állampusztán és Tökölön a biztonsági és nevelési parancsnokhelyettes kinevezése mellett éltek a csoportvezető nevelők megbízásával is. Ezek

a módszerkombinációk általában eredményesnek bizonyultak az intézeti jelentések is kedvező tapasztalatokról számoltak be.

A főfelügyelők és a felügyelők megfelelő kiválasztása elősegítette, hogy a fogva tartottakkal szemben kulturáltabban lépnek fel, mind jobban figyelembe veszik a nevelő véleményét egy-egy eset megítélésénél. A fogva tartottak fegyelmi helyzete, a körletek rendje egyértelműen pozitívan változott.

A különböző programokat a két szolgálati ág egyezteteti, a lebonyolítást közösen szervezik meg, ezáltal a körletek életének irányítása összehangoltabb, gördülékenyebb.

A szolgálati ágak tájékoztatása javult. A kapcsolat különösen a nevelés és az őrszolgálat között szorosabb lett, ezáltal összehangoltabb, egységesebb a követelménytámasztás, egymás tevékenységét jobban megismerték, növekedett az egymás munkájáért érzett felelősség.

A nevelés és az őrszolgálat jó munkakapcsolata a többi szolgálati ág tevékenységében is pozitívan jelentkezett azáltal, hogy a szükséges segítséget megadták a kísérlet sikeres folytatásához. A teljes személyi állománynál az a szemlélet, amely a nevelési célkitűzések megvalósítását tartja elsődlegesnek a feladatok végrehajtása során.

A kipróbált szervezeti formák közül nem hozta meg a kellő eredményt a kettős irányítás, valamint a két szolgálati ágnak egy szolgálati ág vezető által történő irányítása.

★ ★ ★

A tapasztalatok hasznosítása érdekében a vezetői értekezlet döntése szerint a következő intézkedéseket tervezzük:

Kidolgozzuk a körleten folyó munka egységes szervezetbe foglalásának lépéseit, feltételeit. Ennek végleges megoldására a szervezetfejlesztési koncepció keretében teszünk javaslatot.

A jelenleg négy intézethez (Budapesti Fegyház és Börtön, Állampuszta, Pálhalma, Tököl) hasonlóan minden olyan intézetben célszerű rendszeresíteni a biztonsági és nevelési parancsnok-helyetteseket, ahol a fogva tartottak létszáma, összetétele, a feladatok bonyolultsága ezt indokolja.

Ezek az intézetek a következők:

- *Szegedi Fegyház és Börtön*
- *Sopronkőhidai Fegyház*
- *Márianosztrai Fegyház és Börtön*
- *Váci Bv. Intézet*
- *Kalocsai Fegyház és Börtön*
- *Baracscai Fogház és Börtön*
- *Fővárosi Bv. Intézet*

Az új parancsnok-helyettesi státuszokat belső átcsoportosítással biztosítjuk. A biztonsági és nevelési helyettesek részére — az eddigi tapasztalatokra alapozva — kidolgozzuk a tevékenységüket, hatáskörüket, felelősségüket tartalmazó előírásokat.

A körletek belső életének közvetlen irányításával a nagyobb intézetekben indokolt csoportvezető nevelőket megbízni. Feladataikat, hatáskörüket, felelősségüket az intézet parancsnoka szabályozza. A csoportvezetői beosztásokat az állománytáblában is rögzítjük. A napi feladatok végrehajtásában a körleten szolgálatot teljesítő nevelők, főfelügyelők és felügyelők a csoportvezető nevelők irányítása alá tartozzanak. A csoportvezető nevelők is foglalkoznak közvetlenül elitelt csoportokkal.

A kísérletnek vannak olyan eredményei, amelyek minden intézetben — így a megyei intézetekben is — hasznosíthatók. Ezért a bv. intézetek vezetőit tájékoztatjuk a tapasztalatokról, és kötelezzük őket az eredmények hasznosítására.

Bebizonyosodott, hogy a jövőben kiemelkedően fontos feladat a fogva tartottakkal foglalkozó harmadik nagy szakterület, a munkáltatás bevonása is az egységes, közös munkába.

A szervezeti változásokat az intézetek a Szervezeti és Működési Szabályzataikban is érvényesítik.

A közös feladatok fokozottabb koordinálására, az egységesebb szemlélet kialakítására vonatkozó tapasztalatokat a szervezetfejlesztési és munkáltatási koncepció kialakításakor hasznosítani fogjuk.

Dr. Kiszely Pál

Az ötnapos munkahét bevezetésének tapasztalatai

A büntetésvégrehajtási intézetekben 1982. február 1-én bevezetett ötnapos munkahét a nevelési szakterületen szolgálatot teljesítő személyi állomány munkarendjében lényeges változásokat eredményezett. Szükségessé tette a szolgáltatás szervezés ismételt szabályozását, a heti szabadnapokon, munkaszüneti és pihenőnapokon végrehajtott szolgálat átszervezését.

Az új munkarend bevezetése óta a Bv. Országos Parancsnokság Nevelési Osztálya fokozott figyelemmel kíséri az átállással kapcsolatban felmerült szervezési és adminisztratív problémákat, valamint a tartalmi munka feltételeinek változását, az intézetek ezzel kapcsolatos tapasztalatait, javaslatait.

Az ötnapos munkahét általánossá válásával a szabad idő az elítéltek nevelésének egyik kulcskérdésévé vált, a művelődés tágabb, új lehetőségeit biztosítja. Az intézeteknek, s különösen a nevelőknek alkotó, kezdeményező, tervszerű munkával kell elérniük ezeket a lehetőségeket. A szabad időben elsősorban a közművelődési tevékenységet lehet és kell fejleszteni.

A nevelési szolgálat tagjai megértették a megnövekedett hétfői szabad idő kihasználásában rejlő lehetőséget. Az első félév tapasztalatait elemezve szembevetve a gyakorlati nevelői tevékenység különböző eljárásainak aránytölődése. A hétközi munkanapok az adminisztrációs és ügyintéző tevékenység, a napi ismétlődő rutinfeladatok elvégzésének ideje. A munkaszüneti napokra szervezett szolgálati időben lehetőség van igényes, jól előkészített és szervezett kulturális, sport és ismeretterjesztő programok lebonyolítására, továbbá arra, hogy a nevelők saját nevelési csoportjuk foglalkozásait vezessék.

Általános gyakorlattá vált, hogy sok elítéltet érintő, központilag szervezett programokat – beszélő, filmvetítés, könyvvásár, nemzeti és nemzetközi ünnepek megemlékezései – valamint nagyobb sportversenyeket rendeznek az intézetekben.

Ilyenkor kerülhet sor a nevelők által szervezett és vezetett foglalkozásokra, mint a tematikus csoportfoglalkozások, közösségvezetői eligazítások, nevelési csoporton belül szervezett vetélkedők, könyvtárlátogatások.

Több nevelő egyéni foglalkozásokat is tervez a munkaszüneti napokra, elsősorban problémás, fegyelmezetlen elítéltekkel. Ezzel párhuzamosan bővült a nevelők ellenőrzési tevékenysége is. Növekedett az öntevékeny szervezetek szerepe a szabad idő célszerű felhasználásában. Elsősorban vetélkedők szervezése, szakközi foglalkozások, irodalmi és kulturális programok szerepelnek terveikben, az ügyeletes nevelők irányítása mellett.

Az intézetekben szerzett tapasztalatok szerint az elítéltek kisebb hányadánál megfigyelhető volt olyan jelenség, hogy nem tudtak kellően élni a megnövekedett szabad idő adta lehetőségekkel, távolmaradtak a foglalkozásoktól, és sem a kulturális, sem a sportrendezvények nem érdekelték őket. A nevelőknek ilyen esetekben több energiát, nagyobb figyelmet kell fordítani aktivizálásukra, érdeklődésük felkeltésére. Az eddigieknél jobban fel kell használni az elítélt öntevékeny szervezetek mozgósító erejét.

Nem minden intézetben van meg az a lehetőség, hogy nevelő (nevelők) minden munkaszüneti napon legyen az intézetben, s közvetlenül irányítsa az elítéltek szabad idős tevékenységét. Elsősorban a megyei intézetekben, ahol egy nevelő teljesít szolgálatot, van kiemelkedő jelentősége a ne-

velő és az őrsgolgalat jó munkakapcsolatának. Amikor nincs nevelő az intézetben, az őrsg parancsnoka szervezi meg a különböző foglalkozásokat.

Az új munkarendnek megfelelő szolgalat-szervezést az egyes intézetek egyéni lehetőségeik figyelembe vételével, a szabályok adta kereteken belül oldották meg. Ahol a nevelési szolgalat létszáma lehetőséget biztosít, ott megvalósították a nevelők közötti délelőtti-délutáni váltás rendszerét. Azokban az intézetekben, ahol intézeti autóbuszjárat szállítja szolgalati helyükre a testületi tagokat, a napi szolgalati idő az autóbusz menetrendhez igazodik.

Az ellenőrzések alapján szerzett tapasztalatok szerint az intézetekben igyekeznek arányosan elosztani a nevelők között a szabadnapokra szervezett szolgalatokat. Az évi szabadságok, tanulmányi szabadságok, betegállományok miatt jelentkezett esetenként szabálytalanság. Az eddigiekhez képest új lehetőség a szabadnapokra szervezett szolgalat pénzbeni megváltása. Erre az egyes intézetek nevelési szolgalatának létszámától, a pedagógiai feladatoktól függően különböző keretösszeget kaptak az intézetek. Az előírások helytelen értelmezése miatt néhány helyen az e célra kiutalt összeget csak részben, esetleg egyáltalán nem hasz-

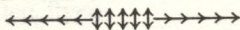
nálták fel. Természetesen a szabadnapokat sem használták fel nevelési szempontból megfelelően. Volt olyan intézet, ahol a hétközi szolgalati időt lerövidítve váltották ki a szabadnapra szervezett szolgalatot, így megtakarítva a teljes keretösszeget.

1983. január 1-től az intézetek valamennyi szolgalati ágra együttesen kapják meg a szabad idő megváltására szolgaló összeget. Ennek célszerű felhasználását úgy kell megtervezni, hogy az elítéltek hétféi szabad idejének nevelő célzatú és tartalmú eltöltését továbbra is biztosítani kell.

A nevelési szolgalat személyi állományának munkarendjét – a kiadott útmutató szerint – az intézet parancsnoka indokolt esetben személyenként határozza meg. Lehetőség van tehát arra, hogy a szolgalatszervezésnél, a szabad napon teljesített szolgalat megváltásánál figyelembe vegyék a szolgalatot teljesítő igényeit is.

Az ötnapos munkahét az esetenként és helyenként tapasztalt szervezési és adminisztratív nehézségek ellenére nem okozott fennakadást az intézetek munkájában. A nevelőket segítette, a tartalmi munka színvonalát növelte, és az elítéltek szabad idejét, tartalmasabbá, közösségibbé tette.

Módos Tamás

Iskolai oktatás intézeteinkben

A büntetésvégrehajtási intézetekben az elítéltek általános és középiskolai oktatását a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelete 38–39. §. és a 8/1979. VI. 30./IM számú rendelet 32. §., valamint az igazságügyminiszter utasítása a Büntetésvégrehajtási Szabályzat végrehajtásáról 139–145. §-ban foglaltak alapján szervezzük és hajtjuk végre. Az oktatómunka az oktatási miniszter 113/1976/MK. 7/OM számú utasítás szerint folyik (Lásd az idézett törvényhelyeket).

A rendelkezések értelmében az általános iskolába kötelező beiskoláznia a 40. életévüket be nem töltött elítélteket, ugyanakkor lehetőséget kell biztosítani a 40. életévüket betöltöttök számára is. Az intézetek a beiskolázottak részére térítésmentesen biztosítják a szükséges tanfelszerelést. A bizonyítványt az oktatást végző anyaiskola állítja ki, amelyben nincs utalás arra, hogy azt a tanuló szabadságvesztés büntetése során szerezte meg.

A jogszabály célja, hogy a szabadságvesztés büntetést töltők az iskolai képzésben ne kerüljenek hátrányosabb helyzetbe a szabad állampolgárokhoz képest. Alkalmat biztosít az elmaradás pótlására, így közvetve is hozzájárul – a büntetés leteltével – a társadalmi beilleszkedésre. Ez a felfogás teljes összhangban van államunk közművelődési célkitűzéseivel.

Az alábbi táblázatban tanévenkénti bontásban ismertetjük a beiskolázottak és az eredményesen vizsgázottak számadatait valamint a két adat egymáshoz való százalékos viszonyát.

A számadatokból megállapítható, hogy az általános iskolai oktatásban részt vevők – az utóbbi öt tanévet figyelembe véve – az elítéltek számának 15%-át lényegesen meghaladják.

Az eredményesen vizsgázottak százalékos aránya a beiskolázottakhoz képest csökkenő tendenciát mutat, amely annak a rendelkezésnek következménye, hogy beiskolázhatók

Tanév	Beiskolázottak száma	Eredményesen vizsgázottak	Eredményesen vizsgázottak %-os aránya a beiskolázottakhoz képest
1973/74	1358	1121	82,5
1974/75	1194	996	83,4
1975/76	1281	1215	94,8
1976/77	1726	1584	91,8
1977/78	2926	2402	82,1
1978/79	2581	2194	85,0
1979/80	2770	2117	76,4
1980/81	2372	1428	60,2
1981/82	2415	1565	64,8

azok az elítéltek is, akiknek szabadulási ideje nem teszi lehetővé a tanév befejezését. Meg kell azonban említeni, hogy ez az arány javítható az év közbeni átszállítások csökkentésével, továbbá az oktatómunka színvonalának emelésével.

Jelenleg 18 büntetésvégrehajtási intézetben folyik általános iskolai, 5 intézetben pedig középiskolai (gimnázium és szakmunkások szakközépiskolája) oktatás.

A tanulmányi munka irányításáról, az általános tanulmányi felügyeletről a területileg illetékes tanácsok művelődésügyi feladatot ellátó szakigazgatási szervei gondoskodnak. Ezek a szervek határozzák meg a büntetésvégrehajtási intézetekkel történő egyeztetés után az iskolai oktatás formáit. Az elmúlt tanévben 130 általános iskolai és 41 középiskolai polgári pedagógus végzett oktatómunkát. A tanári képesítéssel rendelkező nevelők közül tízen tanítottak. (A Baracscai Fogház és Börtönben, valamint a Fiatalkorúak Börtöne és Fogházában.)

Az oktatásban résztvevők munkájának anyagi fedezetét a tanácsok szakigazgatási szervei biztosították.

A szakutastásban foglaltak értelmében a nevelők az elítéltek befogadásakor gondoskodnak az iskolai végzettséget igazoló okmány beszerzéséről, amely jelentősen elősegíti a beiskolázást, a különböző tanulócsoporthoz kialakítását. Zömmel az alsó tagozatba beiskolázandóknál fordul elő, hogy ez az okmány beszerzhetetlen, ilyen esetekben az elítéltek szintmegállapító vizsga alapján kerülnek a különböző tanulócsoporthoz.

Az intézetek jelentős részénél a tanterem berendezése, felszereltsége eléri a szabad életben működő általános iskolák színvonalát. Problémát jelent viszont, hogy a tanulócsoporthoz számához viszonyítva kevés a tanterem. (Az elmúlt tanévben 138 tanulócsoporthoz 68 tanterem jutott.)

Valamennyi intézet, ahol általános iskolai oktatás folyik rendelkezik tv készülékkel, sőt négy intézet (Szeged, Sátoraljaújhely, Tököl, Budapesti Fegyház és Börtön) képmagnetofonnal. Az oktatás színvonalára kedvező hatással van az Iskolatelevízió és az Iskolarádió adásainak a tananyagba

történi beépítése. A korszerű szemléltető eszközök alkalmazása is eredményesen szolgálja a tananyag jobb elsajátítását.

Az intézetek a költségvetés tervezésekor figyelembe veszik a szervezett oktatás pénzügyi kihatásait és a büntetésvégrehajtási vállalatok is jelentős összeggel támogatják az elítéltek képzését. Az IM Bv. Országos Parancsnokság Nevelési Osztálya is rendszeresen hozzájárul az oktatás költségeihez.

A büntetésvégrehajtási intézetekben folyó oktatómunka illusztrálására közöljük az 1981/82-es tanév legfontosabb adatait:

Beiskolázottak száma	2415
40. életévüket betöltötték száma	33
Vizsgára bocsátottak száma	1861
Eredményesen vizsgázottak száma	1565
Bukottak száma	296
Évközben elszállítva	239
Évközben szabadult	232
Egyéb (általában eu.) okból kimaradt	145
Jó tanulmányi eredményét jutalmazva	539
Tanulmányi ok miatt felelősségre vonva	81
Tanulmányi átlageredmény	2,96

Eredményesen vizsgázott és bukott tanulók osztályonkénti megoszlása:

Osztály	Eredményesen vizsgázott	Bukott
Alapismereti I.	254	76
Alapismereti II.	286	57
V-VI.	370	54
VII.	350	75
VIII.	305	34

A statisztikai adatokból kitűnik, hogy a bukások arányszáma legnagyobb az első tagozatban; az alapismereti I. osztálynál a vizsgára bocsátottak 23%-a bukott, míg a VIII. osztályban mindössze 10%. Voltak akik alig tudták elsajátítani az írás-olvasás alapjait.

A kívánalmaknak megfelelő, egységes tudásszint elérése a felső tagozatban sem könnyű feladat, mivel a tanulók zöme 15–20 évvel ezelőtt hagyta abba tanulmányait, de akik szabadságvesztésük során végezték el az alsó tagozatot, ott is komoly hiányosságok mutatkoznak. A bukások száma emelkedő tendenciát mutat, amely azzal hozható összefüggésbe, hogy az iskolába járók zöme szociokulturálisan elmaradott, magyar szókinccsel alig rendelkező cigányszármazású személy, sőt közülük több gyógypedagógiai alany.

Emellett az oktató és nevelőmunka érdekében a polgári pedagógusok és a büntetésvégrehajtási nevelők nagy erőfeszítéseket tesznek a tanulmányi munka eredményességének javítására, az osztályközösségek kialakítására.

A középiskolai oktatás az 1974/75-ös tanévben indult meg a Fiataikorúak Börtöne és Fogházában, majd az 1976/77-es tanévben a Szegedi Fegyház és Börtönben. A kedvező tapasztalatok alapján az 1979/80-as tanévtől más bv. intézeteknél is bevezették ezt az oktatási formát. Az utóbbi három tanévben a középiskolákban eredményesen vizsgázot-

tak száma (I. II. III. és IV. osztályban) az alábbiak szerint alakult:

1979/80	139
1980/81	159
1981/82	121

A jövőben számolnunk kell azzal, hogy valamelyest csökkenni fog a középiskolások száma, mivel egyre inkább szűkül azoknak köre, akik alkalmasak a középiskola elvégzésére.

Az éltelt állomány összetételének várható további romlása mellett fokozott súlyt kell helyezni az oktatómunka hatékonyságának növelésére. Felvetődik így gyógypedagógiai osztályok szervezésének igénye, valamint az oktatás személyi és tárgyi feltételeinek további javítása.

Az iskolai oktatás az élteltnek nevelésének meghatározó jellegű területe. Ebből adódik, hogy a büntetésvégrehajtási dolgozók megismerjék e témakör problematikáját, és saját szakterületükön belül a lehető leghatékonyabban járuljanak hozzá a rendeletekben megfogalmazott közművelődési célok megvalósításához.

Dóra Béla
Nagy Lajos

A képmagnetofon felhasználása Szegeden

A képmagnetofon felhasználásával jelentősen gyarapodott a nevelőmunkában alkalmazható audio-vizuális eszközök tára. Alkalmazása olyan lehetőséget nyújt, hogy bármilyen vizuális anyag rögzíthető és visszajátszható, közvetlen, vagy szinkron hangfelvétellel kombinálva. A felvett anyag ismételtelen lejátszható, így mód nyílik az aprólékos és részletekre kiterjedő elemzésre is. A készülékek önállóan üzemeltethetők televízióra, vagy monitorra kapcsolva, de zárt láncrendszerben is alkalmazhatóak megfelelő vonalerősítés közbeiktatásával. Nagy jelentőségű az az üzemmód is, amikor egy adott helyiségben működő kameráról, közvetítünk képet egy másik helyiségben elhelyezett monitorra.

Az intézet 1979-ben beszerzett egy SANYO AV3420 CE típusú készüléket, amelynek egyes alkatrészei meghatározott időnkénti cserére szorulnak. A felvételhez jelentős fényerőre van szükség, és a képmagnetofon szalagján rögzített hangminőség nem megfelelő. Mindezek mellett a készülék univerzális, kézi és rögzített kameraállásból képes felvételt készíteni és hiányosságai használhatóságát jelentősen nem befolyásolják.

Lényeges körülmény, hogy a rendelkezésünkre álló berendezés szalaggal működik. A gyakorlati alkalmazás során másfél perces szalagváltási idő mellett folyamatos, zavarmentes felvétel csupán 30 percig készíthető.

A gyakorlati alkalmazáshoz szükséges volt a berendezés kezelésére megtanítani néhány nevelőt, akik a későbbiek során a felvételeket készítik a berendezést kezelik. Ezt indokolta az a tény is, hogy alapvető fotótechnikai ismeretek szükségesek a felvételek elkészítéséhez. Ezért három tagú „stábot” képeztünk ki.

A technikai ismeretek elsajátítása mellett fontos, hogy a felvételt készítő rendelkezzen megfelelő pszichológiai és pedagógiai ismeretekkel. Adottságai tegyék lehetővé, hogy „lásson” a kamerával, tudatosan irányítsa a figyelmet, megőrizve tárgyilagosságát.

A képmagnetofon alkalmazásához számtalan ötlet, javaslat született. Az újdonság erejével hatott ugyanis elérhetősége, és a csoportfoglalkozásokon a rendszeres felhasználása. Ugyanakkor olyan lehetőség nyílt meg, hogy ne csak hangfelvétel nyomán, hanem képen rögzítve lássa viszont a nevelő az általa vezetett foglalkozást, kontrollálja munkáját, ellenőrizze a részt vevő elítélt reakcióit. A képmagnetofon viszont, a nevelő foglalkozás alatti magatartását, reakcióit is rögzíti, ezért nem volt „hálás szerep”, szereplővé válni.

Az első felvételek egyéni foglalkozásokon készültek. Megismerő, értékelő, szabadulást előkészítő beszélgetéseket rögzítettünk. Az anyag elemzése meglepő eredményeket hozott. A képmagnetofonnal felvett tanulmányozható képsor lényegesen többet nyújtott a hagyományos módszereknél. Azzal az eddig nem ismert újdonsággal, hogy az elhangzott vélemények igazolásához visszajátszhatóak az események.

A szerzett tapasztalatok alapján célszerű az egyéni foglalkozások minden típusát rögzíteni, valamint felhasználni a képmagnetofont arra, hogy egységes szemlélettel és eredményesnek bizonyult módszerekkel végezzük vele munkánkat. Így vált a képmagnetofon a nevelők képzésének, továbbképzésének eszközévé.

Az ebben a témakörben készített felvételeket felhasználtuk és feldolgoztuk helyi szakmai értekezleteken és a nevelők centrum továbbképzésén is. A munkában

résztevők véleménye az volt, hogy ez az alkalmazási mód hasznos és továbbfejlesztve még jobb eredményeket hozhat.

A fejlesztés iránya a tapasztalt hiányosságokból adódik. Az egyéni foglalkozás intimitását zavarná, ha operatőr dolgozna a helyiségben. Ezért rögzített kamerával dolgoztunk. Ebben az esetben több lehetőség nyílik a beállítás szempontjából is. Vagy egy emberre, vagy több térben tartózkodó személyekre állítható be a kamera. A kívülről vezérelt kameramozgatásra azonban a jelenlegi adottságok mellett nincs lehetőség. Ily módon, a rögzített foglalkozás nem riportszerű, ugyanakkor a foglalkozáson részt vevő elitéltre koncentrálna olyan lényeges mozzanatok fedezhetők fel, amelyek a foglalkozást vezető nevelő, vagy a csupán hangfelvételt elemző számára megközelíthetetlenek lennének. Így a mimika, a mozdulatok iránya a közvetett reagálás sokat elárul. Mindennek a fontosságát akkor érzékelhették igazán a nevelők, amikor a pszichológusokkal közösen végezték az elemző munkát, megismerve és rögzítve a nem szándékos közlés tartalmi értékét.

A rögzített kamera alkalmazásakor, tapasztalataink szerint, a kezdeti feszélyezettség hamar feloldódik. Ez nagyban függ a foglalkozást vezető nevelő magatartásától és az elitélttel kialakított kapcsolatától. Az elitéltek minden esetben tudtak arról, hogy felvétel készül és beleegyeztek a részvételbe. A foglalkozást vezető számára rendkívül nehéz feladat, hogy megfelelő gördülékenységgel vezesse a beszélgetést, végig közben tartva az irányítást. Nem szabad, hogy kirekessze a spontán megnyilvánulásokat, hevesebb reakciókat, de azt sem engedheti meg, hogy a résztvevő a „közösségnek játsszon”.

A tervezett felvételek elkészítését a csoportfoglalkozásokon is elkezdjük. Ujabb lehetőségekkel és nehézségekkel találkozunk. A csoportfoglalkozások rögzítésénél elkerülhetetlen a mozgó kamera, így mód nyílik a belső mozgás riportszerű felvételére. Itt azonban már a foglalkozásvezető mellett az operatőr ismerete is meghatározó, hiszen csak részben tervezett forgatókönyv szerint dolgozhat. Beilleszkedése néhány foglalkozá-

son való részvételével érhető el. A csoportfelvételeket hagyományos tematikus kiscsoportoknál készítettük, de készült felvétel a gyógyító-nevelő csoport kreatív kiscsoport foglalkozásán is, amely a felhasználhatóság értékét tekintve az egyik legsikerültebbnek mondható.

Egy esetben készítettünk szabad-kölcsönös ráhatásos kiscsoport foglalkozásról is felvételt, amelyet módszertani célból szerveztek a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola bv. tagozatan tanulók részvételével, Dr. Szollár Ede bv. orvos alezredes vezetésével. Ezt az értékes foglalkozást is feldolgoztuk a nevelők továbbképzésén. Így mód nyílt arra, hogy a használatos, de a büntetvégrehajtási nevelői munkában speciálisnak tekinthető módszerekkel, eszközökkel is megismerkedjenek a részt vevő nevelők.

Kipróbáltuk a közvetlen kamerahasználattal alkalmazott megoldást is. Az így rögzített kamerával „közvetített” tapasztalatcserét szerveztünk a bv. tagozaton tanuló főiskolai hallgatók számára. A használhatóság és az eredmény pozitívan értékelhető; megóvja a foglalkozást a hallgatóság tömegének jelenlététől, kevésbé zavar, mint a hagyományos módon történő foglalkozás látogatás. Nagy mértékben megkönnyíti a kivitelezést, ha olyan feltételek mellett történik a technikai lebonyolítás, amely lehetővé teszi, hogy zárt rendszerben üzemelhet a berendezés és így a technika – vezetékek, adapterek – nem zavarják a résztvevőket.

A képmagnetofon nevelői foglalkozáson más audio-vizuális eszközökre is sor kerülhet. Például a televízióból felvett műsor bejátszására is szolgálhat a berendezés. Így alkalmas olyan adás felvételére, mely később csoportfoglalkozásokon feldolgozható. Erre a célra a középiskolai osztályfőnöki órák anyagai a legmegfelelőbbek, de novellák filmfeldolgozása is megoldható. Az ily módon szerkesztett foglalkozások jó felkészültséget és lényegesen több előkészítő munkát igényelnek, mint a jórészt természetes feldolgozásra szorítkozók. Így gyakorlatilag, mint kiemelten fontos téma, vagy témazáró foglalkozás, építhetők be a csoportfoglalkozások rendszerébe. Ugyancsak így alkalmazható a képmagnetofon az iskolai oktatás-

ban, feltételként – mint az intézetben megvalósítottuk – előnyös, ha zárt láncban üzemeltethető a berendezés.

A nevelői foglalkozásokon történő alkalmazáson túl vannak olyan közvetett felhasználási módok is, melyek más szolgálati ágak munkáját is hatékonyabbá teszik. Lehetőség van arra is, hogy anyagokat készítsünk a beleseti oktatás szemléltetésére. Ott, ahol jelentős a balesetveszély, indokolt a balesetvédelmi oktatást kiegészítő audiovizuális anyag elkészítése.

Az Alföldi Bútorgyár termékeivel minden évben képviselteti magát a jelentősebb bel-földi vásárokon. Közvetlen reklámeszközként a képmagnetofon felvétel, megfelelően szerkesztve kitűnően bevált az eddigi tapasztalatok szerint. A vásárok látogatói képet kapnak a gyártásról, a gyártmányfelelésekről, a hely híján be nem mutatható termékeket is megismerik és érdeklődésüket felkeltheti az e célból szerkesztett reklámanyag.

A képmagnetofon sokoldalú felhasználhatóságának lehetőségét alátámasztják azok az elképzelések, tervek, melyeket a jövőben kívánunk megvalósítani.

Az intézetben rövid időn belül befejeződik a zárt láncú tv rendszer kialakítása. Ez azt jelenti, hogy egységes rendszerben üzemeltethető, központi stúdióból vezérelt hálózattal rendelkezünk. Az MTV napi programjának egyenes továbbítására is alkalmas a berendezés, és rögzített képanyag bejátszására szintén. Ennek nyomán minden zárkában lehetővé válik a helyi stúdióból képmagnetofonról leadott adás vétele,

tetszés szerint szerkesztett program alapján. Újabb lehetőség nyílik meg a nevelői munka előtt, hiszen mód lesz arra, hogy a feldolgozásra kerülő anyagok leadása irányított és időben koordinált legyen, a leadott műsorra épülhessenek a nevelői foglalkozások. A jelenlegi helyzetünkben elsősorban a TV főműsorából vett anyagokra kell támaszkodnunk. Lehetőségünk lesz arra is, hogy a helyi szerkesztésű rádióprogramok kiegészüljenek képmagnetofon programokkal, színesebbé téve a sugárzott adást, jobban alkalmazkodva a speciális feladatokhoz, a büntetésvégrehajtás nevelési céljainak megfelelően.

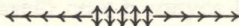
Tapasztalataink nyomán az alábbi javaslatokat tesszük:

– olyan képmagnetofonok beszerzése indokolt, amelyek kazettás rendszerűek és 2–4 órás időtartamú felvételek készítésére alkalmasak. Így egységes és cserélhető anyaggal rendelkezni, mód nyílna a központi szerkesztésű, és terjesztésű anyagok közlésére.

– a kisképernyős tv készülékek helyett elegendő lenne csupán a helyi adás vételére alkalmas monitorok beállítása, amelynek beszerzése csak a gyártó cég segítségével oldható meg, de jelentősen olcsóbb.

– a nevelők módszertani képzése mellett a bv. állomány más szolgálati ágak képzésére, továbbképzésére is alkalmas anyagokat lehet rögzíteni. Például rendkívüli esemény (zárkatorlaszolás) elhárítása stb. Ezekkel is fejleszthető a személyi állomány felkészültsége, a bv. feladatok színvonalas ellátása.

Közler Antal

Az öntevékeny szervezetek szerepe az elítéltek nevelésében

Az elmúlt néhány év alatt az „öntevékeny szervezet” a büntetésvégrehajtás szakmai közvéleményének egyik divatos témájává vált. Mint minden „divatos” témánál itt is előfordulnak felszínes megközelítések, sőt tévedések is. Gyakori félreértés, hogy az öntevékeny szervezetről beszélnek akkor, amikor nincs többről szó, mint arról, hogy bizonyos feladatokat, amit eddig a személyi állomány végzett, most fogva tartottakra bízják.

Az elítéltek öntevékeny szervezeteinek szerepe van a szabadságvesztésre ítélt bűnözők személyiségének formálásában, a társadalmi helytállás képességének fokozásában.

Ebben a felfogásban az *elítéltek öntevékeny szervezete a közösségi nevelés legfőbb eszközét, legjelentősebb színterét jelenti*. Tehát elsődlegesen nevelési részfeladat megoldására hivatott, a nevelési folyamaton belül eszköz, módszer jellegű elem.

Az újranevelési folyamatnak háromféle hatása van az egyénre. Megváltoztatja a megismerési formát, azt a módot, ahogy azt a fizikai és társadalmi környezetét látja, amelyhez a tények, a fogalmak, a meggyőződések, az elvárások tartoznak. módosítja cselekvéssel összefüggő és erkölcsi értékeit. Ezek magukban foglalják vonzalmait és ellenszenvit a csoportok és csoportszabványok iránt, érzelmeit a helyzetkülönbségekről és reakcióit azon dolgokra, amelyekről számára az egyetértés, illetőleg ellenkezés származik. Ezenkívül hatással van a motorikus cselekvésre, amelyben benne van az egyén szabályozottságának foka saját fizikai és társadalmi mozgását illetően.

A megismerési formára, az értékrendszerre és a cselekvésre gyakorolt hatás (és azok a folyamatok, amelyek előidézik ezeket a hatásokat) nem minden esetben azonos törvények szerint zajlanak le, sok esetben ellentmondásosak. Például a büntetésvégrehajtás alatt a cselekvésre irányuló, a szoktatás funkcióját ellátó szigorú szabályozás (magatartási szabályok, kényszer-életrend, a munkáltatás szervezete stb.) vitathatatlanul szükséges és a személyiség bizonyos összetevői vonatkozásában eredményes is lehet. Ugyanakkor a túlszabályozottság aláásása az érzelmi biztonságot, az érzelmi megközelíthetőséget csökkenti, lesüllyeszti az egyén aktivitását, autonómiáját. Így az esetleges nevelési eredménnyel együtt a célkitűzéssel ellentétes hatás is létrejön. A belső ellentmondások elhárítása a büntetésvégrehajtási nevelés egyik legfontosabb feladata. Az egyes nevelési mozzanatok megfelelő időzítése, a tudatosság, az egyéni és csoportos terápiás formák helyes kombinációja, időbeni programozása egyaránt lényeges.

Az öntevékeny szervezetnek – mint nevelési eszköznek – az alkalmazása segít a belső ellentmondások kiiktatásában, olyan feltételeket teremt, melyek között az egyes mozzanatok egységesen, egymás hatását nem csökkentve érvényesülhetnek. Nem csendesedik a vita arról, hogy szabad-e a fogva tartott bűnelkövetők csoportjait „közösségnek” nevezni? Vitathatatlan, hogy célkitűzésként el kell fogadnunk ezt a fogalmat: a büntetésvégrehajtási nevelésnek kell, hogy olyan célja is legyen, hogy e tevékenység eredményeképpen „közösségivé” váljon az elítélt – legalábbis közösségibbé, mint a nevelési folyamat kezdetén.

A közösségre figyelés, a közösség elvárásainak megfelelő viselkedés a szocialista társadalom minden tagjával szemben kívánalom. A társadalmi nevelés valamennyi területén a gyermekektől a felnőttekig, a munkahelyektől a legkülönbözőbb társadalmi és egyéb szerve-

zetekig jelentkezik ez a feladat. Meggyőződésem, hogy a szocialista büntetésvégrehajtást a „nem szocialista” börtönöktől az is megkülönbözteti, hogy a szocialista pedagógia alapállásaként megfogalmazott közösségi nevelést végzi – sajátos pedagógiai feltételeit is figyelembe véve.

Tehát: mint célkitűzés jogos a „közösségi” szó használata az elítéltek nevelésével kapcsolatban. Elmondhatjuk-e ugyanezt az elítéltek közösségeinek nevelésére vonatkoztatva is? Bizonyos szempontból egyszerűsítene a dolgot, ha a „közösség” helyett a „csoport” szót használnánk és csoport-nevelésről, csoport munkáról beszélünk. Ezzel azonban részben a szándékunkkal ellenkezően tartalmilag az eszköz-módszer irányában szűkítenénk le a fogalmat, másrészt utat engednénk a „csoport” fogalmat kísérő szociológizáló, pszichológizáló megközelítéseknek.

- Véleményem szerint az elítéltek közösségi nevelése az elítélt csoportokra irányul és azt célozza, hogy alakuljanak ki és erősödjenek meg a közösségi vonások. Ebben a csoport összetételétől és egyéb feltételektől függően lehet eredményeket elérni. Ha a csoport értékrendszerében vannak olyan elemek, melyek egybeesnek a büntetésvégrehajtás céljaival – és így a büntetésvégrehajtásra vonatkozó társadalmi elvárásokkal is – valamint együtt vannak azok a feltételek, melyek bármely közösség létrejöttét biztosítják, akkor beszélhetünk elítélt közösségekről is.

Ha a büntetésvégrehajtás egy szervezeti egységén belül kialakíthatók ilyen elítélt közösségek, akkor kell és lehet az öntevékeny szervezeteket megszervezni és működtetni. Az öntevékenységeknek ugyanis lényeges eleme, hogy a magatartás külső, a felügyelet által történő irányítása és ellenőrzése helyett az elítélt közösségek által történő irányítás és ellenőrzés történik. Az öntevékeny szervezet elsősorban a közösségek öntevékenységet jelenti.

Az elítélt közösségek színvonala egyébként is meghatározó módon befolyásolja a nevelő munkát. Ha ezt nem sikerül magas szinten megoldani, akkor az egyéni nevelés eredményessége is kétségessé válhat.

A megfelelően kialakított közösségek aktivizálják az elítélteket, elősegítik, hogy maga is aktív résztvevője legyen a nevelési folyamatnak.

A közösség mint környezet reagál az egyes ember viselkedésére, szinte tükröt tart eléje, amelyben megláthatja, hogy a társak elfogadják vagy elutasítják cselekedeteit. Ez a közösségi szembenállás segíti elő kedvező esetben a magatartás önkorrekciójának fejlődését, újra tanítja az elítéltet a szociális környezetben, szociális kötöttségek között élni.

Az egyéni jellegű nevelői tevékenység eredménye – mely tevékenység arra irányulhat, hogy az egyén önmagán belül rendezze újra a világhoz, az emberekhez, saját megához való viszonyát – csak ritkán hozhat stabil eredményeket. Az egyéni foglalkozás megindítója kell, hogy legyen egy folyamatnak, de nem biztosíthatja az újjá rendeződő személyiségnek megfelelő új magatartás megtanulását, stabilizálását. Ehhez a közösség állandó ellenőrzése, a személyiség egészére kiterjedő hatása szükséges. Ha ez a hatás irányát tekintve nem azonos az egyéni foglalkozásával, akkor nem lehet nevelési eredményre számítani.

Az egyéni foglalkozás során a nevelő csak bizonyos jellemző személyiségvonásokkal, néhány fontos tettel, eseménnyel tud foglalkozni. Az a közösség azonban, amely az elítélt életterét jelenti, annak egész személyiségéhez fordul, „egyszerre minden szerepében megszólítja”. Ugyanakkor a közösségi korrekció mindig konkrét, mindig valamilyen adott magatartást bírál vagy erősít meg, így az egyéni foglalkozásokon kialakított elvi-általános gyakorlati kiegészítője lehet.

A közösségi vonások erősítésének, fejlesztésének legfontosabb eszköze, módszere az öntevékenység.

Az elítéltek adott csoportja ismeri feladatait, tisztában van azokkal az elvárásokkal, melyeket velük szemben támasztanak és lehetőséget kap arra, hogy ezt önként és öntevékenyen végzett munkával teljesítse. A feladatok és az elvárások tartalmilag nem különböznek a korábbiaktól – egyszerűen csak az történik, hogy amit más esetben paranccsal kényszerít

tett ki a felügyelet most „saját akaratából” végzi el a csoport. Ezzel azonban megnő az egyén felelőssége társaival szemben és egyben *teret kap a közösség is arra, hogy befolyásolja tagjait, működhetnek azok a mechanizmusok, melyek az elítélteknek közösségük által történő nevelését megtestesítik.*

A magatartás szabályozást több területen is az elítélt közösségek vehetik át. Ezzel együtt csökken az a feszültség is, amely a nevelők és a neveltek együttműködését megnehezíti. Ez a magatartás szabályozás közvetettebbé válhat, jobban megközelíti a társadalomban, általában szokásos formákat, jobban alkalmazkodik a szabadulás utáni élet követelményeihez, jobban felkészít a beilleszkedésre.

Van néhány alapelv, melyek megvalósítása eldönti, hogy adott egység a fenti elvárásoknak megfelelő öntevékeny szervezet-e.

Az öntevékeny szervezetek működését demokratikus vonásoknak kell jellemezni. Meg kell szervezni azokat a fórumokat, ahol saját ügyeiket megtárgyalhatják, beszámoltatják a közösségvezetőket. A csoportok összetételétől, fejlettségi szintjétől függően javaslattevési, döntési jogkört kell biztosítani számukra különböző kérdésekben. Ugy kell a fórumrendszert megszervezni, hogy általában ne a közösségvezetők tegyenek javaslatokat, hanem közösségek (pl. zárka-közösség, munkabizottság).

A közösségvezetők megbízatását nem célszerű félévnel hosszabb időre adni, a meghosszabbításra a vezető javasol vagy megválasztó közösség javaslata alapján kerüljön sor. Az a tapasztalat, hogy ez a megoldás biztosítja, hogy a közösségvezető a legrátermettebb, legbiztosabb elítélt legyen.

A demokratikus vonások természetesen a büntetésvégrehajtás sajátosságainak megfelelően érvényesülnek. *Az öntevékeny szervezet nem „önkormányzat”,* működését jogszabályok, utasítások határozzák meg, saját szervezetére, működésére nem hozhat határozatokat – legfeljebb javaslatokat tehet a működés ésszerűsítésére, az adott keretek között jobb megoldások alkalmazására. *A szabályokhoz kötöttség mellett van közvetlen irányítás is. Ezt elsősorban a nevelők végzik. Az irányítás folyamatos és természetes velejárója az ellenőrzés is.* Az öntevékenység addig terjed, amíg a büntetésvégrehajtási feladatok megoldására irányul, beleértve a nevelési feladatokat is. Ha ezzel ellentétes magatartások, tendenciák érvényesülnek, akkor a nevelőknek be kell avatkozniuk.

A demokratikus vonások ellenére az öntevékenység nem jelent liberalizálódást abban az értelemben, hogy csökkennének az elítéltekkel szemben támasztott, a jogszabályokban meghatározott követelmények. Az elítélteknek nem más kell tenniük, legfeljebb másképpen. A viselkedési szabályzat, az intézet rendjét szabályozó utasítások változatlanok, a végrehajtás motívációja az, ami változik, a kényszerítés helyett az ésszerűségnek engedelmessé teszik dolgukat az elítéltek.

Az öntevékeny szervezetek saját életük szervezésére, irányítására, egyes konkrét munkatevékenységek és munkafeladatok megoldására alakulnak. Tevékenységüket a feladat-orientáltság jellemzi, a célok elérése érdekében lefolytatott ésszerű tevékenységet végeznek. Éppen ezért tevékenységük eredményessége, teljesítményük mérhető, értékelhető. Kollektív feladatmegoldáshoz szükséges képességeik fejlődhetnek, kibontakozhatnak. Lényegében minden olyan ponton, ahol a feladat ellátás nem igényel különleges szakértelmet, illetve az átlagnál nagyobb felelősséget, dolgozhat elítélt közösség vagy közösségvezető. Ahol kiterjedten működnek öntevékeny szervezetek, ott „beépülnek” a büntetésvégrehajtási apparátusba, közvetlen munkakapcsolatban vannak az intézet szakszolgálatával.

A különböző feladatokkal megbízott közösségvezetők és közösségek felelősséggel tartoznak megbízatásuk teljesítéséért. Tevékenységüknek nem valamiféle „terápiás” célja van: napi valós életük, munkájuk irányítása, szervezése komoly feladatot jelent, ha hibáznak azzal ennek a valóságos életnek a szervezethez, rendjéhez, saját nyugalmaukat zavarják meg.

Ezért feladataik teljesítéséért felelősséggel tartoznak elítélt társaiknak, de az intézet vezetésének is. A felelősség akár fegyelmi felelősségre vonásban is megjelenhet.

A felelősséggel arányosan hatáskört is kell biztosítani feladataik megoldásához. Ez legáltalánosabban utasítási jogot jelent elítélttársaikkal szemben és javaslattevési jogot jutalmazásra, fegyelmi felelősségre vonásra.

Az öntevékeny szervezetek irányítása a nevelési szolgálat feladata. Az irányításba be kell vonni a szervezeti egység konkrét feladatát tekintve illetékes szakszolgálatot is. Így például a termelési területen működő közösségek irányításába a vállalati szakembereket, a belső élet irányításában résztvevő közösségeknél az őrszolgálat vezetőit, beosztottjait.

Az irányítás a közösség érettségi fokának megfelelően lehet direkt vagy közvetettebb. A cél: annak elérése, hogy az irányítás tanácsadás formájában történjen. Ez a közösségek fejlettségének egy magasabb szintjét jelenti. A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy ez a szint általánosan elérhető.

Teljesen világos, hogy a büntetésvégrehajtás egészét nem lehet az elítélt öntevékeny szervezetekre alapozni, átszervezni, *számos feltétele van annak, hogy viszonylag szélesebb körben működhessenek ezek a szervezetek.*

A jogszabályi feltételek adottak: a Büntetésvégrehajtási Szabályzat és a Szakutasítás lehetővé teszik az öntevékeny szervezetek működtetését és meghatározzák működésük kereteit. Előírják, hogy az öntevékeny szervezetek működésének rendjét az intézet parancsnoka hagyja jóvá és ezzel megteremtik annak lehetőségét, hogy az intézet adottságait, a fogva tartottak összetételét, messzemenően figyelembe vehesse a szabályozás. Így meghatározhatja az öntevékeny szervezetek vezetői megbízatásának módját, az elítéltek jogait jelölésre, választásra, tisztségviselőik leváltására. A Szakutasítás rögzíti, hogy fogházban és börtönben az egyes közösségeket vezető elítéltekből vezetői tanács hozható létre, melyet megválasztott elítélt irányít. Felhatalmazza a tanácsokat, hogy az elítéltek életével, az öntevékeny szervezetek munkájával kapcsolatban javaslatot tegyenek, véleményt mondjanak.

A jogszabályok az öntevékenységi kialakításának lehetőségeit fokozatokhoz kötik. E szerint fogházban a művelődési és sporttevékenység és a szabad idő megszervezésében, valamint a termelő munkában van helye az egyéni öntevékenységeknek, a börtön és fogház fokozathoz hasonló közösségi munkára nincs lehetőség. *Ez a jogszabályi előírás a különböző büntetésvégrehajtási fokozatok differenciálási törekvéseivel van összhangban, ugyanakkor éppen abban a fokozatban teszi lehetetlenné az öntevékeny szervezetek munkáját, ahol a leghosszabb tartamú szabadságvesztést töltők vannak, és ahol feltételezhetően a legnagyobb szükség lenne a közösségi vonások erősítésére.*

A magasszintű jogszabályok mellett az öntevékeny szervezetek működési és szervezeti szabályzatai a legfontosabb dokumentumok, melyek nagy részletességgel szabályozzák a szervezetek munkamegosztását, együttműködését, felelősségét és hatáskörüket.

A feltételek között a legjelentősebb az elítéltek összetétele, a közösségek fejlettségi foka

Az összetétel szempontjából a döntő, hogy többségben legyenek azok az elítéltek, akik alkalmasak arra, hogy öntevékeny szervezetekben éljenek és dolgozzanak. Legyen bennük együttműködési készség a feladatok megoldására, alkalmasság az önállóságra, felelősségtudat saját cselekedeteikért és a közösség helyzetéért, fejlődéséért. Ennek az alkalmasságnak a mutatóit nehéz meghatározni. Kezdetben sokan aggódtak a fogház fokozatú, gondatlan elkövető elítélteknél szervezett öntevékeny szervezetek jövőjéért is. Ez megisméltódott akkor, amikor tudatosan kiválogatott, első büntényes elítélteknél szerveztek öntevékeny szervezetekre

alapozódó bv-rezsimet Solton. Az évek óta több intézetben folyó munka ma azt látszik bizonyítani, hogy az elítéltek sokkal nagyobb hányada rendelkezik olyan adottságokkal, melyek az öntevékenység széles körű kibontakoztatását teszik lehetővé.

A fogva tartottak megfelelő kiválasztása különösen indokolt ott, ahol az őrszolgálati feladatok egy részét is öntevékeny szervezetek veszik át. Itt meg kell akadályozni, hogy a biztonságra veszélyes elítéltek a szervezetekbe bekerülve gondokat okozzanak. A kezdeti bizalmatlanság után a tapasztalatok azt is igazolták, hogy jó szervezés, a demokratikus vonások biztosítása, a folyamatos ellenőrzés mellett nem fordulnak elő nagy számban visszaélések a közösségvezetők részéről a kapott lehetőségekkel.

A közösségek fejlettségének színvonala is meghatározza, hogy van-e lehetőség az öntevékenység széles körű fejlesztésére.

A minimális feltétel: a csoport értékrendszerében megfelelő helyet foglaljon el az együtműködés a bv. testülettel, a célul kapott feladatok elfogadása, és törekvés azok megvalósítására. Kell, hogy legyen lojalitás és szolidaritás a tagok között, éspedig olyan szolidaritás, amely az elfogadott célok eléréséhez adott segítségben nyilvánul meg, nem pedig valamiféle „zsványbecsület” kifejezése.

A kollektivitás bizonyos szintje nélkül nem lehet eredményes az öntevékeny szervezetek működtetése. Ha ez hiányzik, akkor nem érvényesülhetnek azok a közösségi mechanizmusok, amelyekről korábban szóltunk, a szervezetek munkája nem lehet hatékony, a kívánatos nevelési cél nem érhető el. *Fontos feltétel a sokrétű, az öntevékenységnek nagy teret engedő feladat és tevékenységrendszer megteremtése.*

Az „öntevékenység” az életben, a feladatok megoldásában az önkéntes tevékenységben nyilvánulhat csak meg. Minél többfajta tevékenységre van lehetőség, annál szélesebb körben lehet ennek a tevékenységnek az irányítását, szervezését az elítéltek közösségeire bízni. Minél szélesebb körű ez a tevékenység annál jobban átszövi, jellemzi az elítéltek napi életét, annál nagyobb nevelési eredmény várható az öntevékeny szervezetek működésétől.

A legfőbb tevékenységi területek: a termelő munka, a körletek belső élete, a szabadidős tevékenységek (a sport és közművelődés), a lakóközösség és környékének karbantartása, önkéntes munkával történő fejlesztése, kellemesebbé tétele. Az állampusztai öntevékeny szervezetről írott cikk igen jó példát mutat arra, hogy milyen széles körű tevékenységi rendszer alakulhat ki megfelelő körülmények között.

Végül: nagyon fontos feltétel a személyi állomány tudatos, tervszerű munkája; az egységes szemlélet kialakítása; az együtműködés a szakszolgálatok között.

A demokratikus vonások erősítésének alapja a szabad kommunikáció: ezt a személyi állománynak nemcsak eltűrni, hanem támogatni kell.

Az eredményes feladat megoldásához biztosítani kell a szakszolgálatoknak a megvalósításhoz szükséges eszközöket és időt.

A munkához ismeretekre van szükség: ezt a felügyeletnek kell megtanítani az elítéltekkel.

Az öntevékeny szervezetek létrehozásának, működtetésének van egy olyan következménye is, hogy miután a büntetésvégrehajtási feladatok egy részét elvégzik, lehetőség nyílik a személyi állomány egy részének más feladatkörbe történő átcsoportosítására. A baracskai, állampusztai, pálhalmi öntevékeny szervezetek kialakítása pl. több mint 60 őrszolgálati beosztott átcsoportosítását tette lehetővé.

Összességében – azzal együtt, hogy az öntevékeny szervezetek beállításával sok területen személyi létszámot takaríthatunk meg – a feladatok általában szaporodnak egy új rendszer megszervezésével. Ez a többletmunka azonban a személyiségformáló nevelő hatások eredményesebbé válásában megtérül.

Fejes Imre

A solti öntevékeny szervezet

Előzmények

1974-ben az Állampusztai Célgazdasághoz csatolták a Solti Állami Gazdaságot. Ennek következtében szükségessé vált egy 500 személyes elítélt szálláskörlet felépítése Solton.

Az elhelyezési körülmények kialakításánál egy korszerű ipari üzem munkásszálását tekintettük mintának.

Az elítélteket három épületben, 48 tíz személyes lakóhelyiségben helyeztük el. A szobák tágasak, világosak, könnyen takaríthatók, központi fűtésűek. Felépítettünk egy 600 négyzetméteres jól felszerelt szabad idő központot, amelyben előadóterem, játéktér, könyvtár és szakköri helyiségek vannak.

Mivel a körlet közel hat hektár területen fekszik, lehetőség nyílt tornakert, füves labdarúgópálya, és valamennyi labdajátékra alkalmas salakpálya kialakítására is.

Az intézet sok szempontból eltér a hagyományos büntetésvégrehajtási intézetek építészeti, elhelyezési körülményeitől. Megjelenésében inkább egy egészségügyi intézményre hasonlít. A lakókörletek pavilonrendszerűek, a kiszolgáló részlegek két nagy blokkban találhatóak.

A betelepítés során a körletre börtön fokozatú elítélteket helyeztünk el, az alábbi kiválasztási szempontok szerint: a büntetés időtartama legfeljebb 3 év; bűncselekménye nem lehetett: tiltott határátlépés, szolgálat alóli kibúvás, katonai bűncselekmény, vagy hivatalos személy elleni erőszak. Kizáró ok volt továbbá az igen alacsony értelmi képesség, az előéletben hosszú tartamú nevelőintézeti elhelyezés, valamint a többszörös visszaesés és sorozatos renitens magatartás.

Általános alapelv az volt, hogy olyan elítéltek kerüljenek a solti körletre, akikről feltételezhető, hogy képesek alkalmazkodni a követelményekhez, a magatartási szabályokhoz, másrészt személyiségük stabilitása, illetve az újabb büntetéstől való félelem elégséges erő ahhoz, hogy megakadályozza a szökési kísérletet.

Az elítéltek munkáltatásának körülményeit a mezőgazdasági terület adottságai határozták meg. Az öt állattenyésztő telep az elítéltek mintegy 60 százalékának ad folyamatos munkát.

A körleten a felügyeletet szakmailag megfelelően képzett, tapasztalt őrszemélyzet látja el, a munkahelyeken a brigádok nagyságától függően örök, illetve vállalati szakemberek irányítása, ellenőrzése alatt dolgoznak az elítéltek.

A körleten öt nevelőtiszt teljesít szolgálatot, akik megfelelő szakképzettséggel, illetve büntetésvégrehajtási gyakorlattal rendelkeznek.

Az öntevékeny szervezetek kialakítása

A solti körletrész teljes betelepítésére 1978-ban került sor. Utána lehetőséget kaptunk arra, hogy a tárgyi feltételeknek megfelelően olyan rezsimet alakítsunk ki, amely sok szempontból eltér a hagyományos büntetésvégrehajtási módszerektől. Az alábbi alapelvekből indultunk ki:

– az új modell kapcsolódjék a magyar büntetésvégrehajtás hagyományaihoz, ugyanakkor használja fel a szocialista kriminálpedagógia és kriminálpszichológia legújabb eredményeit a gyakorlatban is;

– működése során az érvényben lévő jogszabályok keretei között tevékenykedjen, alkalmazkodjon az intézet anyagi és technikai lehetőségeihez;

– olyan büntetésvégrehajtási modellt kell kialakítani, a gyakorlati munkában kipróbálni, amely a börtönön belüli életet közelebb viszi a társadalomban általánosan szokásos és elfogadott magatartásformákhoz és viselkedési módokhoz;

– a modell teremtsen lehetőséget azoknak az ártalmaknak a csökkentésére, amelyek a büntetésvégrehajtási intézet totális jellegéből adódnak. Csökkenteni kell az érzelmi, intellektuális leépülést, az öntevékenységet, a kezdeményezőkézséget csökkentését;

– bővíteni kell a nevelőmunka eszköztárát, új, hatékonyabb módszereket, foglalkozási formákat kell kidolgozni és a mindennapi gyakorlatban bevezetni, kipróbálni.

Az irányelvek megfogalmazásakor feltételeztük, hogy az új modell működésével fokozni tudjuk a büntetésvégrehajtási tevékenység hatékonyságát, a nevelőmunka eredményességét. Feltételeztük továbbá, hogy az elítéltek bevonása saját nevelési folyamatukba, illetve az alá-fölé- és mellérendeltségi viszonyok mindennapi gyakorlása megkönnyíti a szabadulás utáni beilleszkedést.

Ezután elkezdődött az öntevékeny szervezetek irányelveinek megfogalmazása, majd a gyakorlatba történő átültetése.

A munka tulajdonképpen három szálon futott:

– dokumentumok kidolgozása,

– személyi állomány kiválasztása, felkészítése a feladatra,

– az elítéltek kiválasztása, közösségvezetők megbízása a modell bevezetésének előkészítésére.

Az új büntetésvégrehajtási rendszer megkövetelte, hogy célját, működési körét, a munkában részt vevő valamennyi személy feladatát, illetékességi és hatásköri listáját pontosan dokumentáljuk. Szükségessé vált a szervezeti keretek pontos meghatározása is. Elkészült a „Solti öntevékeny szervezet működési és szervezeti szabályzata”. A dokumentum felépítése a következő:

I. Az öntevékeny szervezet célja, feladatai

II. Szervezeti felépítés

III. Az öntevékeny szervezet működése

IV. Az öntevékeny szervezet irányítása

V. A nevelési szolgálat feladatai az öntevékeny szervezet irányításában

VI. Az őrszolgálat feladatai az öntevékeny szervezet irányításában

VII. A közösségvezetők tanácsának működési és szervezeti szabályzata

VIII. Az alapközösségek működési és szervezeti szabályzata.

A dokumentum kidolgozását a nevelési szolgálat beosztottai végezték az illetékes szakszolgálatok dolgozóinak bevonásával. Az anyag készítése során kikértük az elítéltek véleményét is.

Az öntevékeny szervezetek bevezetése lehetővé tette a solti körleten szolgálatot teljesítő őrszolgálati beosztottak átcsoportosítását, ugyanis a létszám a körletparancsnoki és körletőri beosztások megszűnésével (ezt a feladatot az ügyeletesek vették át) jelentősen csökkent. Így lehetőség nyílt a legrátermettebb őrök kiválasztására. A választás feltétele az volt, hogy szemléletük, magatartásuk a követelményeknek megfelelően alakuljon, valamint, hogy feladataikat képesek legyenek komplex módon megoldani. (A szakszolgálatok éles határai az öntevékeny szervezetek esetében kissé elmosódnak, mindenkinek vannak őrzésbiztonsági, nevelési és termelésirányítási feladatai is.

A megváltozott feladatokra a nevelőket, az őröket, és munkáltatókat fel kellett készíteni.

El kellett érni hogy az őrszolgálat ne státuszvesztésnek fogja fel az öntevékenységet, és hogy mindenki pontosan érezze a helyét, szerepét, feladatát.

Az elítéltek kiválasztása, közösségvezetők megbízása

Mint korábban már utaltam rá, a körlet betelepítése során figyelembe vettük azokat a sajátosságokat, amelyeket az öntevékeny szervezet megkövetel. Néhány jellemző adat az elítéltek összetételéről:

Életkori megoszlás:

– 20 évig	8
– 21–30 éves	135
– 31–40 éves	93
– 40–50 éves	46
– 50 év felett	19
együtt	301

Iskolai végzettség szerinti megoszlás:

– analfabéta	8
– 1–4. osztályt végzett	43
– 5–8. osztályt végzett	198
– szakmunkás	34
– középiskola	16
– főiskola	2

Szabadságvesztés tartama szerinti megoszlás:

– 6 hónapig	28
– 6 hónaptól 1 évig	83
– 1 évtől 1,5 évig	78
– 1,5 évtől 2 évig	19
– 2 év felett	97

Leggyakoribb bűncselekmények:

– lopás	86
– garázdaság	24
– sikkasztás	15
– rablás	13
– csalás	12
– magánlaksértés	10

A számokból látható, hogy a solti elítélt állomány lényegesen nem tér el a börtönfokozatú elítéltek szokásos összetételétől.

A bevezetés előtt a körleten lévő elítélt közösségek megismerése érdekében szociometriai felméréseket végeztünk. Ez tájékoztató jellegű volt, az eredményeket a közösségvezetők kiválasztásánál figyelembe vettük, valamint az egyéni, de különösen a csoportos foglalkozásoknál használtuk fel.

A szervezet kialakításánál alapegységenként a munkahelyi közösségeket vettük. Az elhelyezési körülmények kedvezőek voltak abból a szempontból, hogy az egy munkahelyen dolgozók együtt is laknak, így a közösségeket kettős kapcsolatrendszer köti össze.

A választások során a munkahelyi közösségek önállóan választották a brigádok kultúr-, sport-, és anyagi-ellátási felelőseit. A nevelők és a szakmai irányítók a választásokon részt vettek, és nagyon kirívó (renitens, fegyelmezetlen elítélt) esetben éltek vétó jogukkal. Az így megválasztott felelősök alkották az egyes közösségeket, ahol a közösségvezető személyére az elítéltek javaslattal éltek.

Ettől a rendszertől eltérő az ügyeletesek kiválasztása, akik valamennyien kinevezett, függetlenített közösségvezetők. Kiválasztásukat a nevelési és az őrszolgálat illetékes beosztottai közösen végzik, esetenként kikérve a pszichológus és volt munkáltató véleményét is.

Nagy hangsúlyt helyeztünk az elítéltek felkészítésére is. Intézeti parancsban fogalmaztuk meg az öntevékeny szervezetek célját, feladatait, a legfontosabb változásokat. A nevelőtisztek csoportos foglalkozásokat illetve, s egyéni foglalkozásokat tartottak a témáról.

1978. március 1-én minden feltétel adott volt az öntevékeny szervezet kísérleti beindítására.

Az öntevékeny szervezet felépítése, működése, irányítása

A solti öntevékeny szervezet felépítése az ellátandó feladatokhoz alkalmazodik. Vezetőik kinevezett, függetlenített közösségvezetők.

A közösségvezetők tanácsának vezetője: 1

Ügyeletesek:

– közösségvezető	1
– A körlet	3
– B körlet	4
– C körlet	4
összesen:	12

Kulturközösség vezetője: 1

Egészségügyi közösség vezetője
(egyben elítélt egészségügyi ápoló) 1

Anyagi és élelmezési közösségvezető
(egyben a solti körlet csereraktárosa) 1

Irnokok 4

Brigádvezetők 9–12

Összesen: 25–29

Kinevezett, nem függetlenített közösségvezetők:

– termelési közösség vezetője	1
– sport közösség vezetője	1
– zárkafelelős	48
– munkacsoport vezetők	10–15
Összesen:	60–65

Választott, nem függetlenített közösségvezetők:

– zárkafelelős helyettesek	48
– a zárkákban – tisztaság, – kultur–,	
– sportfelelősök	48 x 3 = 144
– szakkörvezetők.	5–10

A tábor befogadó képessége 480 fő, így megállapítható, hogy az elítéltek 60 százalékának konkrét feladata van. Valamennyi elítélt részt vesz egy-egy közösség munkájában. Mind a választott, mind a kinevezett közösségvezetők megbízatása fél évre szól, azt tevékenységük alapján vagy meg kell erősíteni, vagy vissza kell vonni.

Az elítéltek befogadása a korhányi körlettől történik a befogadó bizottság döntése alapján. A Soltra szállítás után az elítélt a befogadó körletre kerül, és csak alapos megismerés után helyezhető személyiségének, képességeinek és a lehetőségeknek legjobban megfelelő munkacsoportba, illetve lakóhelyiségbe. A befogadó csoportban az elítéltekkel ismertetjük az öntevékeny szervezet lényegét, céljait és feladatait, de a közösségek munkájában még nem vehet részt, csak a végleges csoportba helyezés után.

Az öntevékeny szervezet működésének általános szabályai

A solti öntevékeny szervezet működési és szervezeti szabályzatát az Állampusztai Börtön parancsnoka hagyja jóvá, attól eltérni csak az ő engedélyével lehet.

Az öntevékeny szervezetek működése során állandóan biztosítani kell a nevelői felügyeletet, a közvetett irányítást, hogy az öntevékeny szervezet munkája a nevelési cél elérését szolgálja.

Az öntevékeny szervezet valamennyi közössége a szervezeti és működési szabályzat előírásaiban foglaltak betartásával, félévre szóló, jóváhagyott munkaterv alapján dolgozhat. A munkatervet az alapközösségek készítik, s a közösségvezetők tanácsának véleményezése és kiegészítése után a nevelési csoportvezető hagyja jóvá.

A közösségvezetők tanácsának munkatervét az alapközösségek munkatervei alapján, a speciális feladatokkal kiegészítve, a tanács tagjai kiegészítik és a nevelési csoportvezető véleményezése után a parancsnok biztonsági és nevelési helyettese hagyja jóvá.

Az öntevékeny szervezet választott, nem kinevezett közösségvezetői megbízására minden – fenytés alatt nem álló – elítélt választható és választó joggal rendelkezik.

Az öntevékenységi alapvonását jelentő demokratizmus megköveteli az átfogó fórumrendszer működését. Ennek egyik része a különböző testületi ülések.

Az alapközösségek ülésein feladat:

– az adott munkaterület havi munkájának értékelése, elemzése, a soron következő feladatok meghatározása;

– a munkacsoportok beszámoltatása, javaslatétel az esetleges személyi változásokra;

– jutalmazási és javaslatételi jogkör a közösségvezetők tanácsának;

– a közösségvezető beszámolója a közösségvezetők tanácsának üléseiről, a hozott határozatokról;

Az alapközösségek ülésein részt vesznek az alapközösség vezetője, az alapközösséghez tartozó munkacsoportok (szakkörök) vezetői, a brigádok és körletek közösségi aktivistái.

Az alapközösségek havonta tartanak ülést, amelyen jelen van a közösség tanácsadó nevelője, a szakterület illetékes irányítója.

A közösségvezetők tanácsának ülésén feladat:

– beszámoltatni a munkatervnek megfelelően az alapközösségek vezetőit a végzett munkáról, erről minősítést készíteni;

– folyamatosan értékelni az öntevékeny szervezet munkáját, javaslatokat terjeszt elő a hatékonyság fokozására, saját hatáskörében határozatokat hoz, amely a nevelési csoportvezető vagy a nevelési és biztonsági helyettes ellenjegyzése után az egész öntevékeny szervezetre érvényes;

– javaslatot terjeszt elő az alapközösségek vezetőinek felmentésére vagy megbízásuk meghosszabbítására, kezdeményezi a szükségesnek tartott személyi változásokat;

– elkészíti a féléves beszámolót az öntevékeny szervezet munkájáról;

– véleményezi az alapközösségek által előterjesztett jutalmazási és fegyelmi felelősségre vonatkozó javaslatokat, majd a kiállított jutalmazási vagy fegyelmi lapot továbbítja a döntésre jogosult személynek.

A közösségvezetők tanácsán részt vesznek az öntevékeny szervezet vezetője, az alapközösségek vezetői, annak a közösségnek minden tagja, amely az adott ülésen munkájáról beszámol.

A közösségvezetők tanácsa minden hónapban ülést tart, amelyen jelen van a nevelési szolgálatvezető, a tárgyalat napirendtől függően a szakmai irányító (örparancsnok, kerületvezető, egészségügyi ápoló), akinek a közössége beszámol.

Az ügyeletes közösségnek és a közösségvezetők tanácsának jutalmazási és fenyítési javaslattevő joguk van. A javaslatot a közösség döntése után a vezető terjeszti elő a jogkörrel rendelkező személynek.

A javaslattevő jogkörrel nem rendelkező közösségek a közösségvezetők tanácsában dolgozó vezetők útján terjesztik elő javaslataikat. Az előterjesztett javaslatoknak az indoklással együtt szerepelni kell a közösség, illetve a közösségvezetők tanácsának jegyzőkönyvében is.

A munkaközösségek vezetői és tagjaik feladataik végzése során a közösségek alapszabályzataiban foglalt esetekben az elítélteknek utasításokat adhatnak, amelyeket az elítéltek kötelesek végrehajtani.

Az alapközösségek vezetői a tanácsadó nevelőket, a közösségvezetők tanácsának vezetőjét, a nevelési csoportvezetőt, illetve szolgálati előljáróit soron kívül, a formások mellőzésével felkeresheti a közösség ügyeivel.

Az Állampusztai Börtön parancsnoka a solti öntevékeny szervezet működését megszüntetheti, illetve időlegesen felfüggesztheti.

Az öntevékeny szervezet hat alapközösségből áll.

Az ügyeletes közösség a körleten belüli életet, a napirend betartását szervezi, ellenőrzi.

A termelési közösség feladata a munkáltatás hatékonyságának fokozása, a munkavédelmi előírások betartása, a munkaversenyek szervezése, értékelése, a munkahelyek rendjének, tisztaságának biztosítása.

A kulturalközösség és sportközösség feladata a szabad idő tevékenység szervezése, az önképzés, iskolai oktatás, sportolás szervezése, irányítása.

Az anyagi, ellátási és élelmezési közösség az elítéltek és körletek ellátásáért felelősek, valamint szervezik és lebonyolítják az elítéltek kiétekését.

Az egészségügyi közösség feladata ellenőrizni a körletek tisztasági és higiéniai követelményeinek betartását, illetve egészségügyi ismeretterjesztéssel foglalkoznak.

Az öntevékeny szervezet működésének, tevékenységének szabályozása az Állampusztai Börtön parancsnokának hatásköre. Az intézet parancsnoka a solti öntevékeny szervezet elvi irányítását és ellenőrzését a nevelési és biztonsági parancsnokhelyettes által gyakorolja.

Az öntevékeny szervezet napi tevékenységének irányítása a solti üzemelegység nevelési csoportvezetőjének feladata. A közösségek közvetlen irányítása és ellenőrzése a közösség mellé beosztott tanácsadó nevelőn keresztül történik, szakmailag pedig az illetékes szolgálati ághoz tartozik. A tanácsadó nevelők a bv. testületi tagok, a vállalati dolgozók személyi felelősséggel tartoznak a számunkra kijelölt közösség tevékenységéért.

A speciális feladatokból adódóan az egyes alapközösségek kettős alárendeltségben dolgoznak: szakmai tevékenységükért a vállalat, illetve intézet illetékes szakembere, egyebekben a nevelő a felelős.

A közösségvezetők tanácsát a nevelési csoportvezető irányítja és ellenőrzi.

A személyi állomány tagjai – kivéve a biztonságot veszélyeztető helyzet észlelése esetén – csak a számukra előírt módon és keretek között foglalkozhatnak az elítélt csoportokkal és közösségekkel, az alárendeltségükbe nem tartozó közösségekkel kapcsolatosan csak az illetékes vezetőn keresztül intézkedhetnek.

Az öntevékeny szervezetek működésének tapasztalatai

Az elítéltek öntevékeny szervezete a nevelőmunka eszköz- és módszertárát bővítette, és egyben feltételeit is kedvezően befolyásolta. Megszűnt a szembeállítás, az ör- és az őrzött, a nevelő- és a nevelt között.

Az öntevékeny szervezeteknél nem beszélhetünk egyenletes fejlődésről. Az első időszak után szinte törvényszerűen következett egy visszaesés. Ez tapasztalataink szerint azzal magyarázható, hogy; – az elítéltek az első időszakban „csodákat” vártak az öntevékenységtől,

elszakadtak a realitásoktól, az apró eredményeket nem értékelték; – „alapító közösségvezetők váltása”, fluktuálása komoly feladatot jelentett; – a felügyelet jelentős része a szervezés és a bevezetés után az első eredményeknél „kiengedett”, csökkent az ellenőrző és irányító munka hatékonysága, rendszertelenné vált a közösségekkel való foglalkozás.

Bebizonyosodott, hogy az öntevékeny szervezetet csak ott célszerű kialakítani, ahol a személyi- és tárgyi feltételek biztosítottak.

A szolgálati ágak együttműködése, itt még nagyobb hangsúlyt kell hogy kapjon, mint a hagyományos rezsim esetén. Az intézkedéseknek, az ellenőrzéseknek, az állásfoglalásoknak összehangoltaknak, előre egyeztetettnek kell lenni. A kettős irányítású közösségek esetén a havi üléseket csak a tanácsadó nevelő és a szakmai irányító együttes jelenlétében lehet megtartani.

A tanácsadó nevelőnek és a szakmai irányítónak élő- és rendszeres kapcsolatot kell tartani az elítéltekkel. Minden felvetett problémára választ kell adni, minden közösségi tagnak biztosítani kell a vélemény-nyilvánítás lehetőségét.

A havonkénti közösségi üléseket a tanácsadó nevelőnek elő kell készíteni. A különböző magatartásformák gyakorlása érdekében lehetőleg minden alkalommal más legyen a levezető elnök, és más terjessze elő a napirendi pontokat. A közösségi ülésen mindig és mindenki tartsa be a parlamentáris formákat.

A közösségvezetők kiválasztása alapos és tervszerű legyen. Előre kell gondoskodni a szabadult közösségvezetők pótlásáról, betanítási időt is biztosítani kell a „váltónak”.

Az eddigi gyakorlat szerint a hat hónapos ciklus felel meg legjobban, ezért ennyi időtartamra készülnek a munkatervék és a megbízatások.

Meg kell teremteni annak a lehetőségét, hogy az elítéltek megismerjék az öntevékeny szervezet dokumentumait, pontosan ismerjék feladataikat, jogait, valamint kötelességeiket. A kapott feladatokról a megjelölt határidőben mindig számoltassuk be az elítélteket, és konkrétan értékeljük őket. Az első időszakban főleg, de később is bátran éljünk a jutalmazás módszereivel.

Állandó ellenőrzés mellett minden lehetséges területen adjunk lehetőséget az öntevékenységre, a nevelési célok hatékonyabb megvalósítása érdekében.

Csóti András

Szemle

Rovatunkkal segítséget kívánunk nyújtani ahhoz, hogy a büntetésvégrehajtási szakemberek érdeklődésére számot tartó írásokra felhívjuk a figyelmet.

Magyar Jog

1979. 1. szám

Dr. Markója Imre: Az új Btk.

A cikk az igazságügyminiszter 1978. december 21-én, az országgyűlésen elhangzott beszédét tartalmazza.

2. szám

Szerzői Munkaközösség: Az új Btk. egyes rendelkezéseiről. Az új Btk. I–III. fejezetéhez.

A tanulmány egy 11 részből álló cikksorozatot nyit meg, amely a kódex elsajátításában és helyes alkalmazásában kíván segítséget nyújtani a jogalkalmazóknak.

A cikksorozat a Btk. minden fejezetével részletesen foglalkozik.

3. szám

Sz. V. Borogyin—A. Sz. Mihlin: A szovjet büntetőjog a bűnözés elleni harcban (fordította: dr. Györgyi Kálmán).

A szovjet tanulmányból készített magyar nyelvű ismertetés bemutatja a szovjet államnak a bűnözés elleni harc területén megvalósuló politikájának főbb tendenciáit. Ezek szerint a szabadságvesztés büntetést egyre inkább olyan büntetésekkel helyettesítik, amelyek nem járnak a társadalomtól való izolálással, csökken a szabadságvesztés tartalma és a bv. intézetben történő tényleges tartózkodás ideje, a feltételes szabadság különböző formáinak alkalmazásával.

3. szám

Dr. Bárd Károly—Gönczöl Katalin: A visszaeső bűnelkövetők tipológiája című kandidátusi értekezésének vitája a Magyar Tudományos Akadémián.

Az ismertetés bevezetésül rövid áttekintést ad a vitatott műről, majd az opponensi vélemények lényegét mutatja be. Végezetül pedig ismerteti a szerző válaszait az elhangzott kritikai megjegyzésekre.

5. szám

Dr. Markója Imre: A magyar büntető törvényhozás 100 éve.

A tanulmány a fenti címmel összehívott tudományos konferencián elhangzott megnyitóbeszédet tartalmazza.

8. szám

Dr. Földvári József: Az új magyar Btk. kriminálpolitikai koncepciójáról.

A tanulmány megkísérli csoportokba foglalni azokat az alaptételeket, amelyeket a szerző az új Btk-ra jellemzőnek tart, és amelyeknek szerinte az ítélkezési gyakorlatot irányítania kellene.

9. szám

Dr. Jan Hlavicka: A fiatalok büntetések szabályozása egyes szocialista államokban.

A tanulmány részletesen ismerteti a fiatalok büntetőjogi felelősségének jogi szabályozását a Csehszlovák Btk-ban. Tárgyalja továbbá a büntetés céljának, a büntetés kiszabás mellőzésének és kiszabásának témakörét.

Rövid összefoglalást kapunk a szabadságvesztés végrehajtásáról és a fiatalokkal kapcsolatos egyéb jogi szabályozásokról.

11. szám

Dr. Sárkány István: A szigorított őrizet szabályozása az új Btk-ban.

A szerző a szigorított őrizet módosított szabályozását ismerteti az 1974. évi szabályozás tükrében.

12. szám

Dr. Pál László: A viktimológia néhány kérdése.

A szerző megkísérel segítséget nyújtani a tudomány tárgyának meghatározásához és bemutatja a tudományág egyes dimenzióit.

A tanulmány beszámol egy empirikus kutatás viktimológiai szempontjairól is.

1980. 1. szám

J. V. Kalinyen: A börtönrendszer Franciaországban (Fordította: dr. Györgyi Kálmán).

A tanulmány először a francia büntetés-végrehajtás rövid történetét ismerteti, majd a jelenlegi jogi szabályozást vázolja fel.

Képet kapunk a francia börtönrendszer intézményi tagozódásáról és az ott folyó munkáról. A cikk éles kritikával tekinti át a francia büntetés-végrehajtás egész működését.

2. szám

V. Majorov: A szabadságvesztés-büntetés végrehajtása a Bolgár Népköztársaságban (Fordította: dr. Györgyi Kálmán).

A tanulmány részletesen ismerteti az 1974. április 24-i törvény által szabályozott új végrehajtási rendet.

Áttekintést kapunk a végrehajtás fokozatokról, az elítéltek differenciálásáról, az elítéltek jogi helyzetéről, a jutalmazási és figyelmeztető módokról és eszközökről.

2. szám

Knut Sveri: A büntetési nemek alkalmazása Svédországban.

A szerző a büntetés fogalmát a megsokszoroztnál jóval tágabb értelemben használja. Ez a svéd büntető szankciók struktúrájából ered, ahol a klasszikus büntetési formának, a szabadságvesztésnek egyre kisebb súlya van, s helyét más, szabadságelvonással

nem járó büntetési nemek veszik át. Számbeli adatokat is kapunk erről.

3. szám

M. M. Babajev.—A. Sz. Szljapocsnyikov: Gazdasági tényezők a bűnözés mechanizmusában (A rövidített fordítást dr. Berkes György készítette)

A tanulmány kifejti a társadalomellenes magatartás gazdasági tényezőinek fogalmát és kriminológiai jelentőségét. Ezt követően részletezi a gazdasági tényezők szerepét a bűncselekmény mechanizmusában.

4. szám

Dr. Bagi Dénes: Nemzetközi Tanácskozás Kubában a büntetés-végrehajtási rendszerekről.

Az ismertetés a Kubai Köztársaság belügyminisztériuma által, 1979. november 19–25-e között Havannában rendezett nemzetközi tanácskozásban elhangzottakról szól.

5. szám

Dr. Ferencz Zoltán: A szocialista országok IV. regionális kriminológiai szimpóziuma.

1979. december 3-a és 8-a között megrendezett szimpóziumon elhangzott főreferátumok ismertetését olvashatjuk. Így: dr. Vigh József: a Szabadságvesztés büntetés hatékonysága; dr. Vermes Miklós: Az utógondozás szerepe a bűnisméltés megelőzésében; dr. Gödöny József: A visszaeső bűnözés kriminológiai problémái című tanulmányok-ról kapunk összefoglalót.

8. szám

Dr. Gönczöl Katalin: A személyi körülmények értékelése az új Btk. alkalmazása során.

A szerző az elkövető személyiségének, személyi körülményeinek és a cselekmény veszélyességének ítélkezés során történő összeegyeztetésének bonyolult problémaköréhez kíván hozzászólni és elgondolásaival segítséget nyújtani a bírói gyakorlat számára.

Részletesen kifejti az egyes elkövető csoportok jellemzőit. Csoportosításának szempontja a bűncselekmény megvalósulásáig kialakított életvezetés.

8. szám

Jan Skupinski: A szabadságkorlátozás büntetési nem a Lengyel Népköztársaság büntetőjogában.

Megismerhetjük a tanulmányból a lengyel büntetőjog sajátos intézményét, a szabadságkorlátozást. Ez olyan büntetés, amely nem jelent elkülönítést a társadalomtól, mégis lehetővé teszi, hogy az elkövetőre, megjavítása érdekében hatást gyakoroljon.

11. szám

Dr. Pál László: Öntevékeny szervezetek a büntetvégrehajtásban.

A tanulmány beszámol az 1976–77. évben a Baracskai Fogház és Börtön fogházfokozatában lezajlott kísérletről, amelyben az öntevékeny szervezet működésének kísérleti modelljét teremtették meg.

Rövid tájékoztatást kapunk a kísérlet tapasztalatairól és eredményeiről.

11. szám

Dr. Gödöny József: A bűnözés megelőzésével és a büntetések kezelésével foglalkozó VI. ENSZ kongresszusról.

Az 1980. augusztus 25-től megrendezett kongresszus anyagáról kapunk rövid tájékoztatást.

12. szám

A. F. Zelinszkij: A visszaesés struktúrája a Szovjetunióban.

A visszaesés szerkezetének, struktúrájának tanulmányozása a szerző szerint hozzásegít az újabb visszaesések prognosztizálásához, a bűncselekményt elkövetett személyek várható magatartásának előrejelzéséhez.

1981. 4. szám

Dr. Akác József—dr. Vereckei Géza: A visszaesésről.

A tanulmány a jogalkalmazásnak kíván segítséget nyújtani azzal, hogy elemzi a visszaesés azon vonatkozási területeit, amelyek a büntetés kiszabása során merülhetnek fel.

8. szám

Dr. Kirina Vonkova: Az utógondozás szabályozásából adódó gyakorlati problémák Csehszlovákiában.

A tanulmányból megismerhetjük a Csehszlovák utógondozás kialakulásának és jogi szabályozásának rövid történetét. A szerző felvázolja a jelenlegi utógondozási rendszert, és rámutat annak hiányosságaira, matematikus pontjaira.

9. szám

Dr. Ferencz Zoltán—dr. Tauber István: A fiatalkorú cigány-bűnelkövetők családi és kulturális háttere.

A tanulmány két egymástól függetlenül folytatott vizsgálat eredményeit állítja egymás mellé, alkalmat adva az adatok összehasonlítására.

Az egyik kutatást a Pécsi Tudományegyetem folytatta, vagyon elleni bűncselekményeket elkövetett cigányfiatalok körében, a másik vizsgálatot az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Kriminológiai Tanszéke végezte a cigánybűnözés körében.

11. szám

Dr. Vass Kálmán: A bűnözés megelőzésének rendszerelméleti közelítése.

A szerző körvonalazza a megelőzés struktúráját, értelmezi a megelőzés szintjeit, s áttekinti a megelőzés szféráját.

Jogtudományi Közlöny

1979. 2. szám

Székely János: Visszatérés a szabad életbe.

A szabadságelvonással járó büntetések negatív oldaláról, a börtön ártalmáról írva a szerző meggyőzően érvel az átmeneti intézetek szükségességéről. Felvázolja egy, a börtönön belüli közvetítő fokozat tartalmi elemeit.

2. szám

Bócz Endre: Az egységes szabadságvesztés büntetés végrehajtásának módjai Finnországban.

Részletes képet kapunk a finn szabadságvesztés végrehajtási rendszerről, az intézetek felépítéséről, az ott folyó reszocializációs munkáról.

A tanulmány végén betekintést nyerhetünk a finn utógondozási rendszerbe, annak megvalósulási formáiba, s módszereibe.

1980. 3. szám

Dr. Gödöny József: A visszaeső bűnözés kriminológiai kérdéseiről.

A tanulmány első része a bűnözés alakulása szempontjából elemzi a visszaeső bűnözés kérdéskörét. Ezt követően a szerző a Btk. differenciálási rendszerét ismerteti, majd a visszaeső bűnözés kutatását fejt ki részletesen.

8. szám

Vermes Miklós: Nemzetközi Összehasonlító Kriminológiai Központ.

Megismerhetjük az 1969-ben létrehozott Nemzetközi Összehasonlító Kriminológiai Központ működési irányelveit, kutatási területeit.

Tájékoztatót kapunk továbbá a jelenleg folyamatban lévő kutatásokról és a központ egyéb tevékenységeiről is.

1981. 2. szám

Kertész Imre: A bűnözés társadalmi háttere.

A társadalmi beilleszkedési zavarok komplex vizsgálatára alakult bizottság megbízásából készült a tanulmány.

Elemzi a termelőerők fejlődését, az új szükségletek kialakulásának és a bűnözés alakulásának összefüggéseit. Felvázolja a szükségletek kielégítésére szolgáló intézményrendszer milyenségének hatását a kriminalitásra. Bemutatja a társadalmi közösségek szükségességét, szerepét és hiányuknak következményeit a bűnözés alakulásában.

12. szám

Sebes Ágnes: A bűnözés társadalmi jelenségeiről.

A szerző Szabó András „A büntett és büntetés” című könyvének bemutatása kapcsán fejt ki gondolatait.

1981. 1. szám

Anttila, Inkeri: A bűnözés megelőzése és a büntető igazságszolgáltatás rendszere.

A finn kriminológusnak az ENSZ VI. kongresszusán tartott előadását olvashatjuk a tanulmányban.

9. szám

Raskó Gabriella: Amit a cigánykriminalitás megértéséhez tudnunk kell.

A szerző tanulmánya bevezetéseként ismerteti a cigány lakosság demográfiai helyzetét és életmódját.

Kimerítő áttekintést ad a cigánység családi körülményeiről, életkörülményeiről, a bűnözővé válás folyamatáról, a műveltségi színtről.

6. szám

Vigh József-Tauber István: A gondatlan bűncselekményekért kiszabott szabadságvesztés büntetés hatékonysága.

Rávilágítanak a gondatlan bűncselekményeket elkövetők objektív viszonyaira, az elítéltek viszonyulására ítéletükhöz és a szabadságvesztés hatékonyságának mértékét igyekeznek meghatározni különböző mutatószámok alapján.

Szociológia

1981. 3–4. szám

A Magyar Szociológiai Társaság tudományos ülészaka.

„A többszörösen hátrányos helyzetű rétegek vizsgálatáról”.

A MSZ Társaság 1981. április 23–24-én rendezett tudományos konferenciájának dokumentumai alapján Böhm Antal állította össze az ismertetést.

A konferencián az V. szekció témája volt a társadalmi beilleszkedési zavarok és nehézségek összefüggése a halmozottan hátrányos helyzettel.

Pedagógiai szemle;

1979. 4. szám

Puruczky Erzsébet: Pszichopedagógiai módszerekkel kriminálpedagógiai célokért.

A szerző bemutatja az 1975–76-ban Baramya megyében végzett – kriminális fiatalok – vizsgálatának jellegzetességeit.

A fiatalok pártfogói rendszer hiányosságaira is rámutat. Beszámol a Pszichopedagógiai Tanácsadó tevékenységéről a kriminális fiatalok tekintetében.

1981. 1. szám

Mészáros József: A fiatalok bűnözéséről.

A szerző áttekinti a fiatalok bűnözés jellemzőit, majd elemzi okait.

Külön kitér a fiatalok csavargás jelenségére.

Végezetül a fiatalok elkövetők, törvénytörők egyes típusairól tesz megállapításokat.

7–8. szám

Puruczky Erzsébet: Fiatalok bűnelkövetők reszocializációjának új módszere.

A tanulmány a fiatalok bűnelkövetők társadalmi beilleszkedését célzó szociális gondozási munka hatékonyabb módjait kívánja bemutatni.

Világosság

1981. 3. szám

Raffai Jenő: Pszichoterápia a börtönben

A tanulmány a Budapesti Fegyház- és Börtönben működő gyógyító-nevelő csoportok kezdeti tapasztalatait felhasználva, ennek az intézménynek a szociálpszichológiai sajátosságait elemzi.

Összeállította:
Dr. Kövér Ágnes

TARTALOM

VINCZE TAMÁS bv. alezredes, az Országos Parancsnokság nevelési osztályának vezetője:

Az elítéltek nevelésének helyzete, a továbbképzés lehetőségei 3

FEJES IMRE bv. őrnagy, az Országos Parancsnokság nevelési osztályának helyettes vezetője:

A nevelés személyi állománya 14

Dr. Kiszely Pál bv. ezredes, az IM Büntetésvégrehajtás országos parancsnokának általános helyettese:

A körletek belső életének egységes irányítása 18

MÓDOS TAMÁS bv. főhadnagy, az Országos Parancsnokság nevelési osztályának főelőadója:

Az ötnapos munkahét bevezetésének tapasztalatai 24

DÓRA BÉLA bv. őrnagy, az Országos Parancsnokság nevelési osztályának főelőadója — NAGY LAJOS bv. százados, az Országos Parancsnokság nevelési osztályának főelőadója:

Az iskolai oktatás intézeteinkben 26

KÖSZLER ANTAL bv. főhadnagy, a Szegedi Fegyház és Börtön nevelési szolgálatának vezetője:

A képmagnetofon felhasználása Szegeden 29

FEJES IMRE bv. őrnagy, az Országos Parancsnokság nevelési osztályának helyettes vezetője:

Az öntevékeny szervezetek szerepe az elítéltek nevelésében 32

CSÓTI ANDRÁS bv. hadnagy, az Állampusztai Börtön nevelési szolgálatvezetője:

A solti öntevékeny szervezet 37

Dr. KÖVÉR ÁGNES bv. hadnagy, az Országos Parancsnokság nevelési osztályának főelőadója:

Szemle 44

178

BÜ

MÖ

